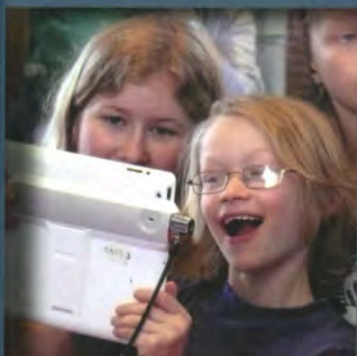

Kulturen bakom kulisserna

KM Gibelotek

Kulturen bakom kulisserna

KULTUREN 2016

Kulturen bakom kulisserna. KULTUREN 2016

© Copyright Kulturen 2016

Ansvarig utgivare: Anki Dahlin

Redaktör: Karin Hindfelt

Foto: Viveca Ohlsson (om ej annat angivits)

Foto omslag: Maria Bohlin, Stig Drake, Lina Jonn, Emma Krantz,

Viveca Ohlsson, Carin Pålsson

Formgivning & produktion: Maria Jörgel Andersson, Mediamonstret

I redaktionen: Anki Dahlin, Karin Hindfelt, Viveca Ohlsson

Typsnitt: Avenir, **Clarendon**

Tryck: Norra Skåne Offset 2016

Papper: Tom&Otto silk 130 g

ISSN: 0454-5915

ISBN: 978-91-87054-09-9

Innehåll

Förord Anki Dahlin	4
Kulturen bakom kulisserna Karin Hindfelt	8
Om kulturmiljö, arkeologi och byggnadsvård	14
Timmerhus och timmermanskonst Maria Bohlin & Fredrik Gustavsson	16
Har ni hittat nåt? Gertie Ericsson	22
Att ge liv åt en förrådsbods historia Gunilla Gardelin & Karin Hindfelt	32
Om samlingar, dokumentation och kunskap	40
Kunskap i ny kostym Karin Hindfelt & Anders Jansson	42
Människor och föremål Karin Schönberg & Charlotte Åkerman	50
Idag är historia imorgon Karin Hindfelt & Charlotte Åkerman	60
Om pedagogik, program och dialog	68
Intryck och uttryck Yvonne Andersson & Annika Mandahl	70
Traditioner i förändring på museet Anders Jansson & Johanna Lisberg Jensen	78
Berättelser om Kulturen Johan Hofvendahl	86
Om utställningar, publik och samverkan	94
Tillsammans ger vi utställningarna liv Caroline Owman & Christian Penalva	96
Bra att ha – tumstock och tålamod Karin Hindfelt & Mikael Persson	106
Uppgraderad till guide Angelica Bondesson & Mattias Larsson	112
Om fastigheter, utveckling och värdskap	118
I Kulturens mylla Kristina Bakran & Christel Meijerhöffer	120
Med sinne för färg Rickard Öhman	126
Möten på museet Maria Bohlin & Ola Främby	134
Medverkande i årsboken	140
Summaries in English	142
Fotografer i årsboken / Bildrättigheter	147

Förord

Ofta förknippas Kulturen med verksamheten på Kulturen i Lund. Där finns de största utställningarna, de flesta av husen och flertalet utställda föremål. Det är också där större delen av oss på Kulturen dagligen arbetar, och det var där allting började en gång i tiden. Men Kulturen är ett regionalt museum som bedriver en bred verksamhet på fyra olika ställen i Lund och dessutom på ytterligare fyra platser i Skåne. Denna årsbok fokuserar till stor del på verksamheten i Lund och vill lyfta fram en del av den kompetens och det engagemang som finns hos Kulturens medarbetare.

Museerna, och särskilt då de regionala, har utvecklats under senare år. De har granskats, utredningar har gjorts och på många museer har stora förändringar skett. Det finns ett växande intresse för museernas roll i samhället. Det krävs att museerna bli alltmer engagerade och än mer aktivt delaktiga i samhällsutvecklingen framöver. Demokrati, mångfald och jämställdhet ingår som självklara perspektiv i allt vårt arbete, och vi är måna om att lyfta demokratiska och etiska frågor i verksamheten. Vi arbetar kontinuerligt med att öka vår medvetenhet och vidareutveckla vår kompetens. Med den samhällsutveckling vi ser kommer museernas roll att förändras. Samlingarna måste användas för att hjälpa oss alla att förstå vår samtid och för att påverka framtiden.

Workshop med mellanstadieelever från Lerbäckskolan som hittat sin skola på modellen över Lund.

Under senare år har vi på Kulturen arbetat mycket med kompetensutveckling av all personal. Omvärlden förändras och vi måste förändras med den. Ju mer Kulturen kan ligga i framkant, vara angeläget för allmänheten och därmed också för våra uppdragsgivare, desto intressantare är vi. Internt har vi arbetat med delaktighet för att förbättra planering och öka det egna ansvaret och engagemanget för verksamheten, men också för att skapa en gemensam värdegrund och ett gemensamt språk. Med kunskap om Kulturens styrdokument och mål blir det egna arbetet en tydligare del av hela verksamheten – där alla är viktiga pusselbitar.

Betydelsen av kultur och kulturarv uppmärksammas mycket inom turismnäringsen och där har Kulturen en tydlig roll genom att driva betydelsefulla besöksmål i Lund såväl som i Sjöbo kommun och Helsingborgs stad. Inom kulturmiljöfältet arbetar vi aktivt med Kulturens byggnader och parker i Lund och på Kulturens Östarp i Sjöbo kommun. Kulturen deltar i kulturmiljö- och stadsutvecklingen för Lunds kommun. Vi tar emot arkeologiska och bebyggelseantikvariska uppdrag, inte bara hela i Skåne utan även nationellt, då ofta i samarbete med andra museer.

Vi påverkas alla av det som händer i vår omvärld just nu. Det kommer nära och blir påtagligt när vi dagligen möter flyktingar i vår vardag. Museerna har en viktig roll. Vi kan dokumentera, förmedla och använda historien – berätta vad som hände kring andra världskriget eller om händelser i närtid. Vi ser att det i krigssituationer även är kulturarv, museer och föremål som förstörs. När detta skrivs är Palmyra det senaste exemplet. Att lära av historien och använda kulturarv för att påverka samtiden och forma en bättre framtid är bland det viktigaste man kan arbeta med.

Anki Dahlin
museichef

ÖVERST: Arkeolog Ivan Balic diskuterar ett fynd med barn och förälder under Arkeologidagen 2015. NEDERST: En klass med ensamkommande flyktingbarn besöker Thomanderska huset tillsammans med Kulturens guide.

KARIN HINDFELT

Kulturen bakom kulisserna

Minns du frågan som ställdes i Hasse Alfredsson och Tage Danielssons revy *Lådan*? Vad gör de i banken efter tre? Kanske är det många som ställer motsvarande fråga och undrar vad vi gör på museerna hela dagarna. Ibland höjs ögonbrynen i förvåning när man berättar att vi är runt femtio anställda på Kulturen. Var håller alla hus? Vad gör alla?

Som besökare träffar du vår entrépersonal och frågar måhända värdarna om något. Kanske stöter du på hantverkare ute i friluftsmuseet eller i någon av utställningarna och följer med på en visning med en pedagog eller intendent. Eller så kommer du bara i kontakt med slutresultatet av personalens arbetsinsatser i form av en utställning, en av sommarens tidsresor eller genom att söka fakta om föremål i museets databas – men tillsammans utgör dessa bara en liten del av all den personal som krävs för att en så bred och mångfacetterad verksamhet som Kulturens ska fungera.

Årsbokens tema valdes för att synliggöra delar av Kulturens verksamhet som kanske inte alltid är så uppenbara för dig som besökare. Vi är stolta och glada över det arbete vi gör och vill naturligtvis att så många som möjligt av er på olika sätt ska kunna ta del av det. Ingen av oss i personalen är här för vår egen skull – utan för att vi genom vår kompetens, kunskap och arbetsinsats på olika sätt ska bidra till att utveckla Kulturen i linje med vår verksamhetsidé, vision samt olika mål och styrdokument.

Pedagogerna Olle Ekström, Annika Mandahl och Yvonne Andersson inför en repetition av tidsresan sommaren 2015.

Tanken är också att artiklarna i årsboken på olika sätt ska spegla de inriktningsmål som satts för Kulturens verksamhet under åren 2016 till 2020. Till grund för dessa mål ligger bland annat de senaste årens omfattande kompetensutveckling som all personal varit delaktig i. Det första målet "vi är tillgängliga" avspeglar hur vi ständigt på olika sätt arbetar med frågor kring tillgänglighet och delaktighet på Kulturen. Om just delaktighet och tillgänglighet ur olika synvinklar handlar flera av artiklarna i denna årsbok. Att en del av Kulturens personal som kanske vanligtvis inte bidrar till årsboken, skriver och berättar om delar av verksamheten utifrån sina perspektiv, är också ett sätt att öka delaktigheten.

Det andra inriktningsmålet som genomsyrar en stor del av verksamheten lyder "vi bevarar, använder och utvecklar kulturarv". Genom att ta avstamp i Kulturens stora samlingar och kulturmiljöer fyller vi en viktig funktion för att utveckla ett på alla sätt hållbart och inkluderande samhälle. I takt med att samhället förändras måste vår verksamhet följa med, utvecklas och också ta ansvar för att stärka en positiv och demokratisk samhällsutveckling. I detta arbete ingår bland annat att dokumentera vår samtid. Att kulturarv aldrig är statiskt utan i ständig förändring, både innanför och utanför museet, framhålls av flera av årsbokens skribenter.

För att verkligen vara relevanta och på olika sätt kunna bidra till att främja en önskvärd utveckling måste vi på Kulturen fortsatt interagera och arbeta tillsammans med vår omvärld i allt högre utsträckning. Detta avspeglas i det tredje inriktningsmålet "vi utvecklar, samverkar och samarbetar". Olika former av samarbeten, såväl med externa parter som inom den egna organisationen, skildras också i denna årsbok. Ett exempel på detta är också att flertalet artiklar i denna bok är resultat av kollegors gemensamma arbete.

Museiverksamhet kostar och lönekostnaderna utgör den absolut största kostnaden i Kulturens budget. Samtidigt är personalen och deras skiftande kompetenser en enorm tillgång och en förutsättning för att bedriva och utveckla Kulturens verksamhet. Vi fortsätter att kontinuerligt och systematiskt arbeta vidare med kompetensutveckling för både verksamhet och individ. Det krävs för att Kulturen ska kunna leva upp till både våra

En del av arbetet bakom kulisserna på Kulturen.

egna ambitioner och andras förväntningar. Förväntningar och ambitioner som är, och ska vara, höga.

Precis som med mosaik, ett kalejdoskop eller en blombukett, är helheten större än summan av delarna när det gäller Kulturens verksamhet. Typiskt för Kulturen är på många sätt en bred och mångfacetterad spretighet. Utställningar, visningar, skolverksamhet och program ska genom sin bredd kunna tilltala många och fylla olika behov. I verksamheten ingår också bland annat arkeologisk och bebyggelseantikvarisk uppdragsverksamhet, insamling, dokumentation och undervisning. Personalens skiftande kompetenser ska användas och vara till både nytta och glädje för omvärlden. Kulturmiljöerna och de stora samlingarna från när och fjärran, det lokala och det globala, det stora och det lilla – allt det finns här på Kulturen. En del av denna frodiga spretighet hoppas vi också ska speglas i denna årsbok.

Kulturens verksamhet är bred och mångfacetterad, den ska tilltala många och fylla olika behov.

Kulturen bedriver arkeologisk och bebyggelseantikvarisk uppdragsverksamhet. Genom stadsantikvarien finns antikvarisk kompetens för Lunds kommuns kulturmiljö- och stadsbyggnadsutveckling. För närvarande pågår ett tvåårigt projekt med byggnadsvård av flera timrade byggnader i friluftsmuseet jämte ett dokumentationsprojekt av Kulturens samtliga timrade byggnader.

MARIA BOHLIN & FREDRIK GUSTAVSSON

Timrade hus och timmermanskonst

Klangen av en yxa mot trä sprider sig över friluftsmuseet, taktfast hugg efter hugg. Ljudet kommer från Måketorpsboden, en loftbod från Småland som funnits på Kulturen sedan museet öppnade 1892. Där hittar vi en av Kulturens timermän, i full färd med att bila en stock.

Timmermännen jobbar främst med restaurering av friluftsmuseets timrade hus. Du har kanske sett dem i arbete under restaureringen av Uranäsboden eller Måketorpsboden. Kanske har du också hört någon av dem berätta om sitt arbete under en visning eller vid ett spontant möte på museet.

Att arbeta med museets timmerhus är träarbete i ett historiskt perspektiv. På Kulturen arbetar timermännen numera så mycket som möjligt inför publik och med förmedling av kunskap om timmermanskonst. En av dem, Fredrik Gustavsson, berättar att besökarna ibland tror att de stör när de börjar prata med honom eller hans kollegor, men att det tvärtom är en del av deras jobb att berätta om hantverket och om husen de arbetar med.

Timmermannens främsta arbetsverktyg är yxan – men också sinnen! När rätt trä (råämne) ska väljas får syn, luktsinne, känsel och även hörsel användas. Olika råämnen har olika egenskaper som passar för olika konstruktioner. I fur finns till exempel ofta stora mängder av kåda och harts i kärnan, vilket gör virket rötbeständigt. Men när träslaget är valt finns en mängd andra faktorer som ska vägas in: kärnandel, tillväxt, eventuell växtvridning, densitet (täthet), vikt med mera.

Fällning av timmer till Kulturen i Kullaskogen i nordöstra Skåne.

En timmerman känner på träet och väger det i handen, tittar på årsringarna och kan se hur snabbt trädet har växt. I timrets ytstruktur kan man se om trädet har vridit på sig under tillväxten och doften avslöjar en hel del om hur mycket kåda det innehåller. Hög halt av kåda gör som sagt träet mer röttbeständigt, men ska det målas är det en nackdel. Klangen när det bearbetas av yxan avslöjar också egenskaper hos råämnet.

Arbetet är fysiskt tungt, men också fyllt av vägval och krav på kunskap. Det innefattar samarbete med flera andra yrkeskategorier – bebyggelseantikvarier, kulturhistoriker, arkeologer, smed och externa experter. Därför behövs det principer för restaureringen att utgå från för att alla ska jobba mot samma slutmål. Arbetet måste innehålla undersökande, analytiska och reflekterande moment.

Det undersökande arbetet handlar för timmermännens del om att studera vilka material och tekniker som har använts i byggnaden. Ingen restaurering är den andra lik. Inom projektet ställs man hela tiden inför olika utmaningar. Det kan handla om hur en lagning kan göras på bästa sätt för att så mycket som möjligt av originaltimret ska sparas samtidigt som det blir en hållbar teknisk lösning. Arbetslagets samlade kunskap är viktig när beslut ska fattas.

Kulturens timrade hus ser inte längre ut precis som när de byggdes för hundratal år sedan. Att få kunskap om det långa liv som byggnaden haft och de förändringar som skett gör arbetet intressant. Husen har monterats ner och flyttats, och de har också restaurerats flera gånger vilket efterlämnar spår i byggnaderna.

Ambitionen är att bevara så mycket som möjligt av ursprungsbyggnaden, och samtidigt berätta om vad huset har varit med om under årens lopp. Vi kan ta Uranäsboden som exempel. På sin ursprungliga plats på en gård i byn Uranäs i Småland fungerade den som förrådsbod. När boden kom till Kulturen användes den under en period som servering. I ena gaveln sågades en lucka upp genom vilken man sålde entrébiljetter

ÖVERST TILL VÄNSTER: Timmermännen Olof Andersson och Fredrik Gustavsson monterar balusterdockor i Måketorpsboden. I bakgrunden kollegan Kristoffer Frederiksen. ÖVERST TILL HÖGER: Takkrokar, s.k. eneknän har till uppgift att hålla mullåsen som fästs i takets nederkant på plats. NEDERST TILL VÄNSTER: Timmer med hög andel kärna i virket väntar på att klyvas till golvbrädor till Uranäsboden. NEDERST TILL HÖGER: Äldre småländsk slöjdbila.

till museet. När byggnaden restaurerades bestämde vi oss för att berätta om byggnadens ursprung som förrådsbod. Vi har så långt som möjligt återställt byggnaden som den kan ha sett ut innan den användes för biljettförsäljning och servering. Där biljettluckan en gång fanns sitter ett fönster som vi låtit vara kvar.

Kulturens timmermän arbetar med traditionella verktyg och metoder i så stor utsträckning som möjligt. Det betyder att de också håller liv i ett traditionellt hantverk. Det fysiska husets bevarande är viktigt för att historien verkligen ska kunna upplevas. De timrade husen är ett unikt kulturarv som vi förvaltar för både nutida och framtida generationer. Det är fascinerande att hantverket spänner över så många århundraden. Tanken svindlar när man vänder på en golvbräda i Uranäsboden och ser spåren av yxhugg som är över 700 år gamla!

Fredrik berättar att han har haft mycket kontakt med skogsägare i olika sammanhang, och det har gjort honom medveten om hur ofta kvantitet tyvärr ofta får gå före kvalitet i skogsindustrin. Kunskapen om vilken virkeskvalitet som ska användas till vad, blev sämre när skogsbruket alltmer industrialiserades under 1800-talet. Självhushållet försvann allt mer, och när man inte själv tillverkade det man behövde förändrades förhållandet till trä. Men än finns det några sågverk kvar som kan leverera virke av hög kvalitet till våra restaureringar. Virke som kan motsvara de kvaliteter som finns i originaltimret i byggnaderna.

Under en tvåårsperiod satsar Kulturen extra resurser på att restaurera tre timrade hus, Måketorpsboden, Onsjöstugan och Bosebo kyrka. Att arbeta i projektet ger upphov till reflektioner kring handens kunskap; kunskaper som en timmerman tillägnar sig under många års utövande av hantverket.

På ett museum är det viktigt att kunna sätta ord på vad man gör och varför man gör det. Det har vi nytta av när vi berättar om vårt arbete för besökare – en stimulerande del av jobbet. Nästa gång du ser timmermännen i arbete på museiområdet får du gärna stanna till. Du är välkommen att bara titta på, ställa frågor eller samtala om trä och hantverksmetoder.

ÖVERST: Timmermännen Örjan Hörlin och Fredrik Gustavsson klyver stockar tillsammans med Kalle Melin från Knadriks kulturbygg AB. NEDERST: Golvbrädorna i Måketorpsboden dokumenteras av byggnadsarkeolog Gunilla Gardelin tillsammans med timmermännen Fredrik Gustavsson och Örjan Hörlin.

GERTIE ERICSSON

Har ni hittat nåt?

Arkeologerna är förmodligen den yrkesgrupp på Kulturen som möter flest människor under en dag på jobbet – åtminstone om vi ser till de möten som sker utanför museets grindar. Vi kommer dagligen i kontakt med människor, en hel del intresserade men även en del som inte är fullt så intresserade. Ofta möter vi dessa människor från våra schakt en till två meter ner i marken. I Kulturens uppdragsarkeologiska verksamhet är vi fyra anställda arkeologer som dagligen gräver i Lund med omnejd, under alla årets tolv månader.

Människor möter arkeologin på ett påtagligt sätt i vardagen. Våra arbetsplatser hindrar deras framfart, blockerar trottoarer eller stänger av halva vägar. Deras fantasi kittlas när de får se en skynt av en flätverksvägg på Stortorget, en portbyggnad i Lundagård, men kanske även av en grävmaskin som gräver i marken. I vårt jobb möter vi också yrkesmänniskor som inte sällan ser arkeologisk verksamhet som ett hinder för att de själva ska kunna utföra sitt arbete kostnadseffektivt och enligt tidplan. Ett arkeologiskt intresse finns ofta i bakgrunden, och efter våra samarbeten brukar det ha väckts ännu mer.

Arkeologisk verksamhet har funnits vid Kulturen sedan slutet av 1800-talet. Då började avloppstammar och vattenledningar läggas ner runt om i staden Lund och i samband med det grävdes medeltida föremål upp ur den jorden. Georg J:son Karlin, en av grundarna till och sedermera museichef för Kulturen, förstod värdet av de medeltida fynden och gick runt till olika byggen för att köpa in föremål till Kulturens samlingar. Betalningen utgjordes av brännvin eller kontanter, och innebar att de arbetare som grävde fram fynden förstod fördelarna med att samla in dem istället

Gertie Ericsson och Aja Guldåker i Lunds domkyrka år 2016. Denna arkeologiska förundersökning rönt stort intresse från både allmänheten och forskarsamhället.

för att kasta bort dem. Under 1930-talet ändrades förutsättningarna för arkeologin då en ny antikvarie, Ragnar Blomqvist, införde en mer konsekvent vetenskaplig dokumentation och ett antikvariskt förhållningssätt till arkeologin på Kulturen. Som arkeolog grävde han dessutom själv och på 1950-talet kom hans första bok om Lunds historia. Den redogjorde för staden under medeltiden, beskrev sockenkyrkorna, klostren och bröderna däri, och en helt ny typ av historia skrevs. De arkeologiska fynden ställdes ut på museet efterhand som de grävdes upp och Medeltidshallen, numera kallad Lundahallen, byggdes för att kunna ställa ut mer av det arkeologiska materialet. På 1980-talet gjordes inom projektet *Medeltidsstaden*, en sammanställning av allt som påträffats i stadens jord och över vad skriftliga källor från såväl medeltid som senare epoker berättar om Lund. År 1998 öppnade utställningen, *Metropolis – Lund på medeltiden*, på Kulturen, där medeltida kultur visas på ett mer tematiskt sätt, ett nytt grepp för att få invånarna i Lund intresserade av stadens och dess invånares historia.

Även i dessa tider av digitala medier drar ett schakt, en grävmaskin och en arkeolog till sig mycket uppmärksamhet. Alla åldrar är intresserade, från de yngsta till de äldsta. De minsta barnen tittar ofta mest på grävmaskinen, skrattar förtjust när skopan reses och gräver sig ner i jordlagren och ler blygt när grävmaskinisten vinkar. Föräldrar kan bli sittande vid schaktet i timmar då deras barn, uppslukade av det som händer, aldrig vill lämna platsen. I mötet mellan arkeologen och en kanske uttråkad förälder kan ett oväntat samtal uppstå. Det ger en möjlighet att förmedla något av den intressanta historien som finns under deras fötter.

De mellanstora barnen har läst historia i skolan och är ofta inte lika intresserade av grävmaskiner. Många av dem använder stora delar av sin hjärnkapacitet till att komma ihåg namnen på olika dinosaurier, under vilken period de levde och tror att vi letar efter urtidsdjur. Deras frågor handlar gärna om dessa skräckodlor eller om de riddare som fanns under medeltiden. Djurben som grävs fram, gärna då en käke, är något som uppenbarligen sätter deras fantasi i rörelse.

ÖVERST: Intresserad publik vid en visning i samband med den arkeologiska undersökningen av Drottens kyrka under åren 1982–1984. NEDERST: En spontan visning vid en arkeologisk förundersökning inför trädförnyelse i Lundagård år 2008.

I de lite äldre åldersgrupperna är intresset för vårt arbete stort, och frågor eller påståenden som: "har ni hittat nåt?", "har ni hittat några döingar?" eller "här är det ju grävt tidigare!" är mer regel än undantag. Numera händer det att vi får frågor kring rör och inkoppling av fjärrvärme då vi bär samma gula eller orange varselkläder som de anläggare som arbetar med rören. Många tycker helt enkelt att det är spännande att det händer något och ställer frågor för att få igång ett samtal, men åtskilliga har ett genuint intresse för sin stad, dess historia och arkeologi. Ibland önskar man som arkeolog kanske att fantasin och variationen kring frågorna skulle vara större, men oavsett det är det en ynnest och möjlighet att få frågor och att bli uppmärksam i sin yrkesroll. Genom att svara på frågor får vi igång en dialog. Denna kontakt gör att vi kan berätta om Kulturen, om verksamheten, om den specifika pusselbit vi gräver fram för tillfället, men också om det stora pussel kring Lunds historia som kontinuerligt läggs sedan slutet av 1800-talet. Vi berättar historien från det stora till det lilla. Vi börjar med en bakgrund om medeltiden och Lund, stadens grundläggning och speciella förutsättningar, och hamnar så småningom i det schakt vi just för dagen befinner oss i. Vilka fynd har vi gjort här eller vad förväntar vi oss att hitta?

Många äldre har ett stort historieintresse och god kunskap om de olika skedena i Lunds historia. En del är egentligen inte så intresserade av det nya vi har hittat, utan är mer intresserade av att förmedla anekdoter och berättelser om äldre grävningar och superspännande arkeologiska fynd som gjorts tidigare. De lyssnar vänligt på oss och kan vi väcka deras intresse kan det vara en anekdot om just det här schaktet de berättar nästa gång. Detta berättande och återberättande är ett sätt att hålla kulturarv levande.

Lika viktigt som att berätta för allmänheten, är det att kommunicera vårt arbete till de grävmaskinister, anläggare, platschefer och byggarbetarytare vi möter varje dag. Våra respektive yrkesroller gör att vi kan råka ut för intressekonflikter. Kan vi sprida kunskap om Lunds historia, kring hur staden varit uppbyggd och om hur viktiga de pusselbitar som grävs

fram ur jorden är för tolkningen av de historiska skedena, får de en annan förståelse för hur viktigt samarbetet mellan arkeolog och anläggare faktiskt är. Att även ge dem verktyg för att förstå jordlager och historiska konstruktioner kan också göra deras arbete intressantare. Genom att sprida kunskap om hur grävning i de medeltida lämningarna påskyndar nedbrytning, torkar ut lämningarna som därmed inte går att tolka, försöker vi öka deras insikt och förståelse för vårt arbete. Vi försöker bjuda våra samarbetspartners till Kulturen så ofta vi kan, bland annat för att visa utställningen *Metropolis– Lund på medeltiden*, men ibland är det annat som intresserar i Kulturens stora verksamhet. I samband med restaureringen av Uranäsboden besöktes friluftsmuseet där de fick se hur våra timmermän arbetar och prova på att hugga timmer.

Istället för att bara se matjord kan jorden ses som kulturlager, det vill säga mänskligt påverkade jordlager som i Lund dateras från slutet av 900-talet till idag. Kulturlagren kan vara odlingslager, de kan till exempel representera en bakgård, en kålgård, en humleodling, men även lera från ett golv. Stenar kan innebära att det funnits ett hus på platsen, kanske en stenlagd väg eller en gårdsplan. Ett återfyllt hål i marken kan vara spår av en brunn, ett stolphål, eller ett grophus – ett enkelt hus ofta använt som verkstad med golvet sänkt under marknivån. Dessa spår har för de flesta varken någon innebörd, symbolik eller något värde, men genom att öka kunskapen och medvetenheten kan vi bidra till att den vardagliga jorden får ett annat innehåll, och det kan i sin tur ge reflektioner kring de historiska värdena i den egna boendemiljön.

Oavsett hur stressigt det ibland kan vara att under tidspress befinna sig två meter ner i ett lerigt schakt med en brummande grävmaskin framför sig, så är det alltid viktigt att svara på allmänhetens frågor. Det är också viktigt att göra svaren på frågorna så intressanta som möjligt, och försöka avläsa hur utvecklade svar just den personen vill ha. Dessa möten måste tas tillvara och ses som en möjlighet att förmedla kunskap och resultat från vår verksamhet, ett tillfälle att få berätta om historien och om ett ständigt pågående arbete. Ett arbete där historien inte är oför-

ÖVERST: Arkeologisk undersökning år 1906 i kvarteret Sankt Mikael, Kiliansgatan i Lund.
NEDERST: Inte minst barn brukar vara intresserade av arkeologiska fynd.

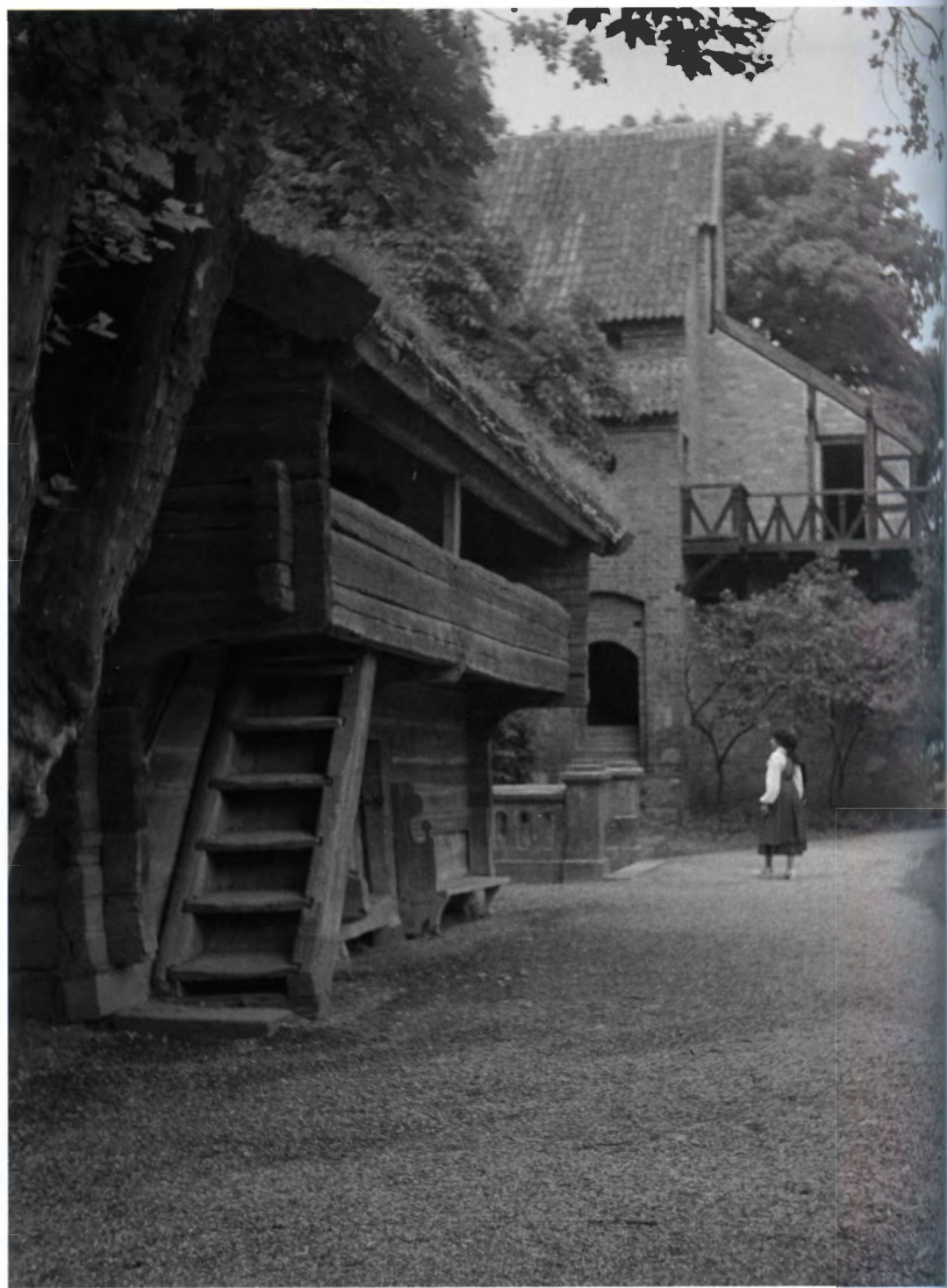
änderlig utan hela tiden utvecklas, bland annat tack vare de små pusselbitar arkeologer gräver fram och genom nya rön från tolkning av historiska källor.

Det finns en stor fördel i att ofta gräva i samma stad och Lunds rika kulturlager erbjuder en kedja av mänskliga aktiviteter från sent 900-tal till idag. Vi försöker ta tillvara denna kontinuitet och öka kunskaperna hos alla delar av den intresserade allmänheten om både arkeologi, historia och Kulturens verksamhet för att göra dem än mer engagerade och nyfikna.

I den uppdragsarkeologiska verksamheten ingår att förmedla resultaten från vår verksamhet till både den intresserade allmänheten och forskarsamhället. I slutet av augusti varje år organiserar Riksantikvarieämbetet nationella Arkeologidagen. På Kulturen den dagen gräver vi arkeologer tillsammans med barn och deras föräldrar. Intresset är stort och aktiviteten ger en liten förståelse kring vad en arkeolog faktiskt gör. Tack vare Kulturens uppdrag som regionalt museum har vi möjlighet att sätta grävningsresultaten i ett större sammanhang och tillsammans med museets pedagoger förmedla de kunskaper vi får från de arkeologiska upptäckterna. På så sätt hoppas vi påverka intresset för arkeologi och historia i en positiv riktning och därigenom öka Lunds medborgares historiemedvetenhet genom den verksamhet Kulturen kan erbjuda.

På Arkeologidagen i augusti 2015 fick barn och föräldrar prova på att gräva med Kulturens arkeologer.

GUNILLA GARDELIN & KARIN HINDFELT

Att ge liv åt en förrådsbods historia

Inte än – men förhoppningsvis snart – är du välkommen in! Välkommen att ta steget över tröskeln in i Uranäsboden och ett kliv tillbaka i tiden. När dina ögon vant sig vid skumrasket i boden hoppas vi att det ska kännas som om någon precis lämnat byggnaden för ett ögonblick och när som helst kan komma tillbaka igen. Vem är det som gått ut en stund? Vilka var det som bodde och verkade på gården i byn Uranäs? Hur var deras liv? Om din nyfikenhet väcks av miljöerna i friluftsmuseet har vi uppnått en del av vårt mål. Kan vi få dig att känna att du är en del av historien och fundera på hur livet var för de människor som en gång bodde eller verkade i dessa hus så blir vi väldigt glada. Men för att nå dit krävs mycket arbete och en del av förberedelserna för en gestaltning av interiören i Uranäsboden tänkte vi berätta om i den här artikeln.

De bäst genomförda, och för våra besökare mest engagerande, exemplen på en lyckad gestaltning är de där hela miljön med byggnad, interiör, personhistoria och yttre miljö berättar en väl sammanhängande historia. Många av Kulturens hus är lösryckta ur sitt sammanhang som tidigare beståndsdelar i större gårdsbildningar – hur får vi våra besökare att uppfatta och förstå detta och vilken funktion byggnaderna har haft?

Vår tanke är att gestaltningen av loftboden från Uranäs ska kunna fungera som ett exempel på hur livet på en gård och i en by i Småland kunde

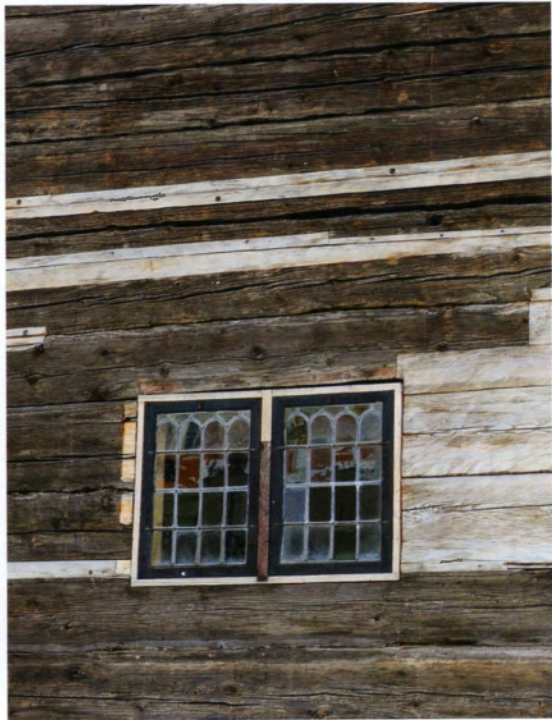
Mellan Uranäsboden och Dekanhuset skymtar trappan som kom till när det nyligen förvärvade s. k. södra området förenades med det äldre norra området med en tunnel 1929. Entrén till museet flyttades då till Vita huset. Foto: Fotograf Cronqvist, 1946.

vara kring 1800-talets slut. För att kunna gestalta bodens interiör måste vi förstå hur byggnaden en gång har använts. Jordbruket i området har knappast varit särskilt bärkraftigt. Mångsyssleri har varit en förutsättning för att överhuvudtaget kunna försörja sig. Flexibiliteten var nödvändig för en sammansatt och därmed mindre känslig ekonomisk situation, men innebar också problem då näringarnas årscyklar lätt överlappade varandra.

Förutsättningarna för gestaltning av miljöer i friluftsmuseet varierar då mängden av relevant källmaterial skiftar. Källor kan bestå av skriftligt material som bouppteckningar, husförhörslängder, historiska kartor, sockenberättelser eller brev. Inte sällan kan byggnaden själv också ha en del att berätta. Men även muntliga berättelser, fotografier, intervjuer med människor som bott i husen eller besökt dem på deras ursprungliga plats, personer som känt dem som bott eller verkat där, utgör viktiga källor. I några lyckosamma fall har personliga livsöden kunnat lyftas fram, till exempel i torpet från Bosmåla, men ibland får gestaltningen hållas på en mer generell nivå då några personöden inte varit möjliga att finna. Genom husförhörslängder går det att få fram namn på personer som bott i de olika gårdarna i byn under 1800-talet. Tack vare dessa och liknande släktforskningsuppgifter, får vi vissa upplysningar om invånarna i Uranäs. Liksom i andra byar bodde där gårdsägare, torpare och backstugusittare, drängar, pigor och inhysingar. Tyvärr har de djupare personliga berättelserna varit betydligt svårare att hitta.

Men vad vet vi då om loftboden, gården den stod på, Uranäs by och den omgivande miljön? Vi har tagit reda på byggnadens ålder genom undersökning av trävirkets årsringar, så kallad dendrokronologisk analys. Den har visat att boden är byggd under 1700-talets början men att det i huset finns återanvänt material från äldre byggnader som funnits på gården i Uranäs. I innerväggarna finns timmer från 1500-talet och på bodens övervåning kan du sätta foten på en golvplanka från 1300-talet. Denna golvplanka är det äldsta bevis vi har för en gård i Uranäs. Genom den

ÖVERST TILL VÄNSTER: Golvbräda från 1300-talet. ÖVERST TILL HÖGER: Under en nyligen genomförd restaurering har lagningar gjorts. NEDERST TILL VÄNSTER: I Uranäsboden fanns under en tid kring sekelskiftet 1900 utskänkingsstället Then Gyllene Druvvan. FOTO: Per Bagge. NEDERST TILL HÖGER: Dörren till matförrådet har ett kraftigt lås.

kunskap vi fått om bodens ålder kan vi bättre förstå det sammanhang den ingått i tillsammans med andra byggnader på gården.

Historiska kartor är en rik källa till kunskap om platser historia och denna typ av material finns för Uranäs by kring storskifte av utägorna 1797-1805, av inägorna 1812 samt laga skifte 1907. Genom att studera dem kan vi få en inblick i förutsättningarna för gården och varför byggnaderna ser ut som de gör då byggnadsmaterialen hämtades lokalt. Det är inte en slump att Uranäsboden på Kulturen är byggd i timmer och att den kan ha haft ett torvtak. Tradition, ekonomi och kunskap har tillsammans med lokal tillgång på byggnadsmaterial påverkat byggnadens form.

I samband med laga skifte 1907 inventerades alla gårdarna i Uranäs by. Då förtecknades inte bara alla byggnader som fanns på de olika gårdarna, utan även annat av intresse som brunnar och fruktträd finns med i beskrivningarna. Efter att Kulturen köpt den gamla loftboden lät ägarna av gården bygga en ny bod på samma plats. Den finns kvar än idag och tack vare det kan vi studera var på gården Kulturens bod legat. Jämte boningshuset har loftboden varit gårdens viktigaste hus då den rymde mycket av det som var av stort värde för gårdens invånare. Granskar man Uranäsboden närmare upptäcker man de väldigt kraftiga lås som finns på några av dörrarna. Dessa dörrar leder till de rum som låg vända mot gårdens huvudbyggnad. De bastanta låsen skvallrar om att det var i de här rummen, närmast huvudbyggnaden, som maten förvarades. Maten var oerhört värdefull, miste man den var risken överhängande att gårdens invånare inte överlevde. De två andra rummen i loftboden var vända mot ekonomibyggnader som svinhus, brygghus och mot markerna ut mot Ura-sjön. Åkermarken låg på andra sidan vägen där också lada och loge fanns. Loftbodens utformning och placering är ingen tillfällighet utan väl genomtänkt för att arbetet på gården skulle fungera så smidigt som möjligt.

Äldre skildringar av loftbodars inredning är sällsynta. Allmänt brukar det sägas att bodarna fungerat som magasin och förvaringsplats för säd, mjöl och diverse andra livsmedel. En del av de gamla bodar som finns idag, har kvar sädesbingarna på det övre loftet, någon gång finns det

ÖVERST: Småländsk loftbod, ur en av Bengt Nordenbergs (1822-1902) skissböcker, KM 13936. NEDERST: Interiör från visthusbod i Värmland 1919. FOTO: Nils Keyland © Nordiska museet.

bingar också på nedervåningen. I övrigt finns det sällan någon fast inredning förutom krokar i tak eller väggar för upphängning av matvaror, redskap och annat. Beroende på vilka övriga utrymmen som funnits på gården, har loftbodarna också använts till förvaring av diverse redskap, så väl jordbruksredskap som textilredskap, jaktredskap med mera. Det finns loftbodar med snickarbod, bodar där det finns färdstall i nedervåningen, utrymmen för klädförvaring och så vidare. I Uranäs by har det förekommit många olika byggnader på de enskilda gårdarna. På den gård varifrån loftboden hämtades, fanns det vid det laga skiftet 1907 mangårdsbyggnad, en byggnad med undantag, mjölbod och magasin (byggd som ersättning för loftboden), två ladugårdar inredda till hölad, loge och fähus, avträde, överbyggnad för tröskvandring, svinhus, potatiskällare samt brygghus.

Ibland kan interiörer i friluftsmuseet delvis gestaltas med föremål som en gång faktiskt funnits i husen. Därutöver kan tidstypiska möbler, textilier och andra föremål eller rekvisita användas som komplement för att ge våra besökare en helhetsbild. I samband med att Uranäsboden kom till Kulturen köptes även två sängar. De ska, enligt ett brev från Kulturens grundare Georg Karlin, en gång ha stått i boden. Detta tyder på att ett av rummen i loftboden kan ha använts som sovloft. Kanske sov pigor eller drängar där under sommaren, något som enligt äldre uppgifter också ska ha förekommit på andra håll i Sverige. Ungefär 15 kilometer från Uranäs ligger byn Massamåla. Från 1871 var Johan Gustaf Erlandsson bosatt på en gård i byn. Erlandsson fungerade som så kallad "skaffare" åt Georg Karlin. Uppdraget innebar att han för Kulturens räkning skulle köpa intressanta lokala föremål till museets samlingar. Det aktuella geografiska området i gamla Uppvidinge härad i Småland är intressant i flera avseenden. Inte minst är dessa delar av Småland sedan längre betraktade som ett reliktområde, ett område där äldre tiders kulturyttringar och föremålstyper länge levt kvar. Detta kan kanske förklara Karlins intresse för området, för de båda bodarna från Uranäs och Måketorp och för föremål från trakten. Genom Erlandsson inköptes, förutom sängarna, också annat lösöre omfattande omkring sextio olika föremål från området kring Uranäs och Måketorp. Föremålen är i de flesta fall representativa för den typ av varierande näringar som förekom i det aktuella området. Exempel är kvistharv, fällekratta, mosshacka – alla nödvändiga för att kunna odla upp markerna.

Ok, dyngskovlar och kobindsel representerar djurhållningen. Saltholkar som krävdes för att kunna salta in kött, repslagardon och olika typer av källor förekommer också. Dessutom finns det bland dessa förvärv åtskilliga jakt- och fångstredskap.

Från andra personer i samma härad köpte Georg Karlin drygt fyrtio andra föremål som påminner om dem som köptes genom Erlandsson. Numera är det inte mer än ungefär hälften av alla dessa och av föremålen från Erlandsson, som finns kvar. De köptes alla in i museets "barndom", endast ett fåtal har köpts in efter 1893. Det är troligt att föremålen under årtionden använts för att gestalta olika miljöer i friluftsmuseets hus och park och därmed under årens lopp i stor utsträckning ätits upp av skadegäster, rostat sönder eller på annat sätt förfarits. Föremålen som fortfarande finns kvar ger oss i alla fall en viss uppfattning om hur de tillverkats och använts och det finns föremål i andra samlingar, på andra museer och inte minst i Åseda Hembygdsförenings ägo, som kan komplettera bilden.

Om museer väljer att gestalta och levandegöra miljöer med originalföremål eller rekvisita, eller båda delarna, beror på flera faktorer. Olika syn på betydelsen av historisk trovärdighet spelar in och den kan skifta mellan olika institutioner, men också över tid. Ett originalföremål kan många gånger ge en speciell upplevelse och äkthetskänsla. En av museernas viktigaste uppgifter är att samla och bevara, och bevarandaspekten kan ibland stå i kontrast till att använda föremål inskrivna i samlingarna. Tyvärr kan vi i Uranäsboden inte kontrollera klimatet på det sätt som går att göra i en del andra miljöer i friluftsmuseet, eller i våra utställningar och magasin. På grund av detta måste vi vara försiktiga med vilka föremål vi inreder boden med. Om vi väljer att låta tillverka rekvisita utifrån originalföremål kan det innebära en pedagogisk fördel. Våra besökare kan då ges möjlighet att känna och kanske också prova att använda vissa föremål under ledning av Kulturens pedagoger. Att få "prova på" kan bli en viktig upplevelse som ger värdefull kunskap om livet på gården.

Kulturen har omfattande samlingar av framför allt kulturhistoriskt material från södra Sverige, arkeologiska föremål från Lund och fotografier. Vi arbetar ständigt med att förbättra informationen om och tillgängligheten till samlingarna samtidigt som insamling av föremål, berättelser och samtidsdokumentation pågår. Föremålen, berättelserna och personalens kunskap används ständigt i utställningar och programverksamhet.

PLAQUES LUMIÈRE

Interiörer. Diverse föremål

12 Stück
Bleek-
9
168
Extra
rapid.

EXTRA RAPIDES

Kunskap i ny kostym

Till museets huvuduppgifter hör att förmedla och tillgängliggöra kunskap. Otillgänglighet kan yttra sig på många olika sätt. Det kan till exempel vara fysiska, sociala, informativa eller geografiska hinder som omöjliggör besök på museet. Begränsad tillgång till samlingarna i magasin, arkiv eller utställningar är andra hinder. Kulturen visar mycket ur sina samlingar i utställningar och interiörer. Det som inte visas finns i arkiv, magasin och bibliotek. Tyvärr har vi inte alltid möjlighet att ta emot alla som vill komma och titta på olika föremål i vårt magasin. Ibland kanske de fakta som finns i museets databas, på våra gamla katalogkort eller i arkivet är tillräcklig. Några enkla bilder tagna av oss, eller betydligt proffsigare av Kulturens fotograf, kan komplettera informationen. När det gäller arbetet med digital kunskapsförmedling handlar det inte sällan om att försöka göra det som är antingen svårtillgängligt eller helt otillgängligt, tillgängligt.

En gång för längesen, när datorerna var nya och ordet digitalisering knappt var uppfunnet, gjorde en museichef en reflektion om vad detta nya skulle innebära för museerna. "Kanske blir det som med mannen som talade sju språk. Men inte hade något att säga". Det är ingen skillnad på information som lagrats manuellt och den information som lagrats digitalt. Det beror fortfarande på personen som lägger in uppgifterna hur bra informationen är. Eller hur dålig den är. Katalogisering har alltid följt principer och rutiner. Det som skiftat är mer vilken information som ansetts viktig att få med och vad som utelämnats. Föremålen skall beskrivas, mätas, avbildas, kommenteras och klassificeras. Katalogkorten skall ordnas, förvaras och gå att hitta. Våra föregångare i museet skrev för hand

Kulturen har ca 500 000 fotografier, såväl skrymmande glasplåtar som digitala foton. Här glasplåtar i originalaskar med äldre etiketter.

eller på maskin, ett tidsödande arbete som inte blev mindre arbetsamt när informationsmängden bara växte och växte. I ett museum med ett par tusen föremål kan man någotsånär hålla reda på alla katalogkort och andra handlingar, men när samlingarna består av hundratusentals föremål är detta nästintill omöjligt. Dessutom tillkommer det genom forskning mer information om föremålen och äldre information omvärderas. Katalogisering är ett ständigt pågående arbete.

Idag finns stora delar av informationen om Kulturens kulturhistoriska samlingar i databasen Carlotta. Det har varit och är ett mödosamt arbete att överföra texter från många olika källor och sedan koppla bilder till informationen i databasen. När arbetet började var en vanlig fråga hur lång tid det skulle ta innan digitaliseringsarbetet var avslutat. Det enda möjliga svaret är att det aldrig blir färdigt. Museets samlingar fortsätter att växa, kunskapen om de befintliga samlingarna ökar och vi hoppas att det fortsätter så. Intendenter, fotografer och registrerare arbetar dagligen med att tillföra ny information och överföra äldre uppgifter.

Informationen som digitaliseras måste också värderas och då är det viktigt med kunskap både om samlingarna och om museets rutiner. Äldre tiders misstag när det gäller till exempel inventarienummer hade inte så stor betydelse i den analoga världen. I den digitala världen krävs exakthet och unicitet. För museets interna arbete betyder digitaliseringen att vi har all information lätt tillgänglig i datorn. Tidigare var man tvungen att först hitta rätt kapsel i arkivet och sedan rätt katalogkort. Nu finns allt samlat. Vi upptäcker också sammanhang i materialet som tidigare inte gick att se. Denna överblick ger oss möjlighet att uppenbara och spåra felaktig information vilken tidigare inte sällan fortplantats genom generationer av museitjänstemän. Vi kan dessutom ge mycket säkrare uppgifter om vad som faktiskt finns i samlingarna.

Digitaliseringen har haft enorm betydelse för museets interna arbete. Men framförallt har publiceringen av vårt material på internet varit en revolution. Nu är allt digitaliserat material tillgängligt för alla via vår egen databas eller andra söktjänster på internet. När internet var nytt fanns

De äldsta katalogkorten har ibland vackra illustrationer av föremålen. Att fotografera föremålen var dyrt och besvärligt i museets barndom, istället tecknades eller målades de av. På så sätt återgavs också föremålets färger, dåtidens fotografier var svartvita.

L. K. M.

Real N:r

F. K. N:r 7272

Brudbräk

L. K. M

L. K. M.

Pentierad

a. Kjol med

b. Färlade

c. Hufvuds

d. Krag

e. Skärm

Kri

p. dy

basi

ell

Klädni

Kri p. Rita

L. K. M.

Real N:r

F. K. N:r 73181

Fr. Frumger, et par (Lidhön kul Brudbräk)

Fr. p. Vallsberg, Frumger, et par

Fr. skåne

Fr. II

Fr 6723

Fr. d. d. d.

L. K. M.

Real N:r

F. K. N:r 91

L. K. M.

Real N:r

F. K. N:r 9126.

Kvinnodräkt

p. Sjöröds l. d.

a. Toppa

b. Kjol.

31

Kvinnodräkt

p. Sjöröds l. d. Skåne.

a. Toppa

b. Kjol (med lifstygge)

svart (brunblek)

veckad.

71

med lifstygge

med lifstygge

en utbredd rädsla bland museipersonalen. Vad händer om vi publicerar felaktiga uppgifter? Tänk om det syns att vi inte arbetat med det här materialet på 40 år? Och hur skall vi få alla att hitta den information vi vill eller tycker att de skall ha? Det visade sig snabbt att det vi trodde skulle vara intressant oftast inte är särskilt efterfrågat. Inte sällan är det helt andra specifika föremål och uppgifter som söks. Många gånger gäller det information om material som vi själva inte känner till att vi har – en ostmakare från Schweiz, en krampknuta och en tennfigur föreställande Sten Sture. Det är släktforskare, prylnördar, studenter och forskare som använder sig av våra uppgifter. Vi får oändligt mycket positiv feedback och någon enstaka gång en tillrättavisning. Bilder kan ha blivit felvända, en text är luddigt skriven eller så har den ursprungliga, handskrivna texten tolkats fel. Inte sällan är de som hör av sig större experter på materialet än vad vi någonsin kan bli. Ofta har de information om föremål eller personer som de gärna vill dela med sig av och som vi tacksamt tar emot. Kulturen har som policy att alla digitaliserade uppgifter ska finnas tillgängliga via databasen på vår hemsida. Det är inte museet som skall bestämma vad som är intressant för brukarna.

Alla beskrivningar och texter som görs av föremålen är produkter av sin tid. Ett museum som Kulturen, grundat 1882, har därför oändligt många olika typer av ord och uttryck som kan beskriva samma sak. Ett ord vars betydelse var en självklarhet i slutet av 1800-talet kan idag var fullständigt obegripligt. Många föremålstyper och deras namn har också fallit i glömska. Vem vet idag vad en klåkommissarie är? Det är vår uppgift att bevara dessa gamla ord och uttryck, men samtidigt att försöka förklara och förtydliga.

Museerna utarbetade tidigt sina egna sorteringssystem och ett eget "museispråk" för hur föremål ska katalogiseras och beskrivas. Detta "språk" traderas muntligt, men i hög grad också genom katalogkortet där samma typ av beskrivningar användes. Det är långa, beskrivande texter med akademisk prägel, uppenbart skrivna för internt bruk och för att

ÖVERST: Att registrera information om samlingarna i museets databas är ett ständigt pågående arbete. Stefan Bengtsson arbetar i digitaliseringsprojektet Kulturarvs-IT.
NEDERST: Yllebroderad partnerskapsdyna sydd av Marie Wetterstrand 2006. Dynan är inspirerad av de gamla åkdynorna broderade med brudpar. KM 92608.

läsas av andra museitjänstemän. Detta var också en tid när det inte alltid fanns foton av föremålen, det gällde därför att beskriva dem så exakt som möjligt. Numera är dessa texter ofta mycket svåra att förstå. Dagens texter skall innehålla samma information, men måste utformas på annat sätt. Innehållet skall vara exakt och tydligt och språket skall vara begripligt. Det handlar om ord som är svåra att förstå, men också förklaringar som varken är exakta eller tydliga. Inte sällan har en osäker museitjänsteman formulerat sig vagt, kanske för att ingen skulle kunna säga att vederbörande haft fel. När vi numera någon gång inte vet säkert skall detta också skrivas klart och tydligt. Det får inte råda någon tvekan om när uppgifterna är tveksamma!

En databas med museiföremål är en katalog över alla de föremål, dokument, fotografier och böcker som finns i samlingarna. När Kulturen var nyöppnat och samlingarna bestod av ett par hundra föremål, gjordes ett sorteringssystem för att kunna hitta de olika föremålsgrupperna. Sorteringen gjordes efter ämne eller egentligen användning. Rubrikerna är tydliga: "röka, snusa, tugga", "mjölkberedning". Samlingsrubrikerna är till exempel "ljus-värme". En annan, "föda – njutningsmedel" får även oss att dra på munnen. Redan de första museimännen hade glimten i ögat. Sedan dess har otaliga sorteringssystem gjorts för museer. Försök har gjorts att komma fram till internationella standarder, men nästan alltid visar det sig att språket utvecklas så fort att dessa inte hinner med. Idag arbetar vi med standarder som motivord och ämnesord. Föremålen ges också aktuella beskrivningar på ett friare sätt som inte var möjligt när systemen var manuella. Vi kan också ge föremålen flera olika namn så att man på så sätt hittar ett föremål både som förpackning och som chokladkartong.

Sedan Kulturens databas publicerades på museets hemsida har våra kontakter med en kunskapssökande och vetgirig publik ökat. Oftast handlar det om frågor någon gärna vill ha besvarade, men det händer också ibland att man påtalar fel i våra utställningstexter eller i databasen. Oavsett anledning så är kontakten alltid välkommen!

ÖVERST: Anders Jansson utbildar både personal och intresserade bland allmänheten i konsten att finna det man söker efter i Kulturens databas. NEDERST: Att hitta rätt information i katalogkapslarna var inte alltid så lätt. Idag finns stora delar av informationen om Kulturens kulturhistoriska samlingar i museets databas vilket underlättar arbetet.

KARIN SCHÖNBERG & CHARLOTTE ÅKERMAN

Människor och föremål

Föremålssamlingarna ligger till grund för museernas verksamhet och är en viktig del av vårt materiella kulturarv. De är en av källorna till kunskap om hur människors villkor har förändrats över tid, de är vittnesbörd om mänskliga tankar och handlingar. Många föremål bär spår av användning. Spåren ger oss en fingervisning om hur de använts och är en del av den berättelse föremålen bär med sig. Föremålen kan vara källor till kunskap om sedvänjor, ideologier, sociala positioner och yrkestraditioner. De kan berätta om regionala skillnader, om historiska och samhälleliga processer och om framväxten av ett mångkulturellt samhälle.

I bästa fall berättar föremålen om alla dessa saker, men många äldre föremål i samlingarna är inskrivna utan att man samlat in information om hur de användes och av vem. Ofta finns endast ett namn på givare eller säljare och en ort angivet. Tidpunkt och plats för tillverkningen angavs om möjligt på katalogkorten. Ett tidigt syfte för museerna var att berätta om samhällets kultur före industrialism och massproduktion. Museerna startades i en tid när man oroligt såg hur gamla hantverk och äldre levnadssätt försvann. Hantverk och handel var en viktig del i museets tidiga insamling. Gamla hantverksmetoder stod i centrum vid insamling av vissa typer av föremål. Kunskap om dessa metoder sågs som ett arv som inte fick gå förlorat. När det gäller bondesamhällets föremål sågs platsen som särskilt viktig. Det var bygden eller socknen som präglade människorna. Till socknen knöts kunskap om naturförhållanden, grödor och landskap.

Skrivbordet framför fönstret mot Adelgatan i Kulturens Arbetarbostad.

Även olika sätt att dekorera, måla och snida berättade om den särskilda kultur som fanns inom ett område. Äldriga sedvänjor studerades och förklarades. Men individen och det personliga väckte inte samma intresse och sågs kanske inte heller som något vetenskapligt relevant.

I dag är det önskvärt att föremål tas in till samlingarna i samband med mer omfattande dokumentation. En samtidsdokumentation kan bestå av intervjuer, observationer och fotografier av någonting som vi vill bevara och berätta om för framtiden. Föremål som tas in i samband med en dokumentation får en rik berättelse knuten till sig och blir förhoppningsvis ett intressant material för framtidens museibesökare. Föremålssamlingarna och vårt användande av dem ska motverka mytbildande och medverka i en fri och öppen debatt som rör grunderna för vårt identitetsskapande. Därför är det viktigt för oss att ta hänsyn till bland annat demokratisering, genus, jämlikhet, nationella minoriteter och mångfald när vi idag diskuterar att samla in ett föremål. En viktig sak för oss är att skildra hur det varit att vara människa i olika tider. Genom berättelser knutna till föremålet kan vi få en ännu bättre bild av människorna som tillverkat eller använt det. Ju mer vi får veta, desto större blir vårt intresse för föremålet. Är det riktigt bra berättelser kan vi tänka oss att ta emot ett äldre föremål även om vi har flera snarlika i samlingen som vi inte vet lika mycket om. Vi vill att givaren berättar om sig själv och sitt förhållande till föremålet eller att barn och barnbarn berättar om ärvda saker.

Föremål kan vara bevis i sig själva – bevis för att föremålet funnits, tillverkats och varit viktigt på något sätt. Det gäller i hög grad föremålen i vår utställning om ett koncentrationsläger, *Att överleva – Röster från Ravensbrück*, där varje föremål kan ses som ett viktigt dokument och en berättelse om förhållanden i lägret och hur människorna där agerade för att försöka överleva.

Individen blir allt viktigare i vår kultur. När den personliga berättelsen inte kommit med föremålet till museet vill vi gärna hitta andra berättelser som gör att vi kommer både människa och föremål närmare. Små personliga detaljer som ger närhet och dramatik gör att vi kan knyta an till en

ÖVERST: Interiör från Kulturens magasin. T v en Allvelo Pansarmobil Sport, KM 43425. T h en 4-sitsig automobil av märket De Dion Bouton, KM 44634. NEDERST: Kulturens Arbetarbostad – familjen Anderssons bostad på Adelgatan 1b.

berättelse och identifiera oss med andra människor. Både det individuella och tillhörigheten till gruppen är viktigt.

Det är inte helt ovanligt att vi får kontakt med givares efterlevande släktingar och att vi på så sätt kan knyta mer fakta och berättelser till föremål som sedan länge finns i våra samlingar. Kulturens Arbetarbostad är ett gott exempel på att det är berättelserna och vad vi vet om föremålen som verkligen betyder något. Lägenheten i Kulturens hus på Adelgatan 1 b hyrdes av familjen Andersson från 1924 till 1960-talet. Kulturen har kunnat återskapa hemmet som det såg ut år 1930 med hjälp av barnen i familjen, Nils, som kallades Ninne, och hans lillasyster Siw. De har skänkt ett stort antal föremål som funnits i lägenheten och berättat om sin barndom och om livet på Adelgatan.

På skrivbordet i Arbetarbostaden ligger ett fossil som tillhört familjen Andersson. Ett fossil som alla andra, kan tyckas. Men för ett par år sedan berättade Siw att hennes pappa Nils, i likhet med andra målare vid den tiden, hade svårt att hitta arbete under vintrarna. Ibland fick han dock inomhusarbete som målare i något hem i Professorsstaden. Men professorerna hade inte alltid så god ekonomi och erbjöd gärna något annat än pengar som betalning för utfört arbete. Det hände att Nils, som var bildningstörstande och intresserad av många olika ämnen, fick en bok eller annat som betalning. Siw tycker sig minnas att just fossilet kom till hemmet som betalning för målningsarbete. Som Siw säger: Och det blev man ju inte mätt av precis! Fossilet blir nu en påminnelse om de ekonomiska villkor familjen Andersson levde under. En berättelse har knutits till föremålet och förvandlat det.

För många av våra föremål finns inte denna möjlighet att genom kontakter med efterlevande få ta del av personliga berättelser. Alla som använde föremålet är borta. En signatur eller en stämpel med en stad, verkstad eller ett namn kan då ge oss möjlighet att leta efter mer uppgifter – ofta ett svårt och tidskrävande arbete. Har vi tur lyfter utomstående forskare fram teman där museets föremål utgör forskningsmaterial och resultatet blir att vi får tillgång till nya fakta och kanske information kring personer som på olika sätt kan knytas till föremålen. Kulturen äger en stor

ÖVERST: Gården till Adelgatan 1b, Kulturens Arbetarbostad. NEDERST: Fossil som Nils Andersson fick som ersättning för utfört arbete. KM 72989.

Bonadsmålning med scener ur Jesu liv av Johannes Nilsson i Gyltige. Till vänster Marie bebådelse med ängeln Gabriel, därefter Jesusbarnet i stallet och till höger Jesus i örtagården. KM 18588.

samling av bonadsmålningar. Dessa målades bara i gränsområdet mellan Småland, södra Halland, västra Blekinge och norra Skåne. Området sågs som ett reliktområde där äldre kultur kunde leva kvar och det har forskats mycket kring dessa bonadsmålningar. Johannes Nilsson (1757–1827) i Gyltige, är en av de målare som väckt intresse. Det finns intervjuer med personer som mindes vad äldre släktingar berättat om honom. Närmare än så kan man kanske inte begära att komma en person som levde för så länge sedan. Tack vare Elisabeth Berglins avhandling från år 2000 kommer vi Johannes Nilsson in på livet. Trots att han levde för 200 år sedan förmedlar avhandlingen en bild som gör att man tycker sig ana hur Johannes Nilsson tänkte. Berättelsen om honom fördjupas genom analys av målningarnas innehåll. Fram växer en bild av en person som var hängiven och noggrann, en hantverkare som ville något med sitt måleri. Han var en mycket from människa som levde under en tid präglad av upplysning och minskad religiositet bland de utbildade. Religionen blev mer individuell och en ny väckelse uppstod som kan vara en förklaring till hans

allvarliga bilder. Johannes Nilsson var sjuk och led troligen av epilepsi. Han gifte sig aldrig och bodde ensligt men var skicklig och kunde försörja sig. Johannes samarbetade med målare som hade hantverksutbildning och han kunde utveckla sitt måleri. Hans linjer blev allt finare och han lärde sig skapa djup i bilderna.

Genom analyser gjorda av Ingalill Nyström vid Göteborgs universitet vet vi att Johannes målningar grundades med mjöl och ägg för att bli mjuka och följsamma och inte brytas när de rullades ihop och förvarades mellan de högtider då de sattes upp i stugan. Ägg användes som binde-medel och där färgen skulle framträda som mest lysande har Johannes använt extra mycket äggula för att öka glansen. Olika små fakta hjälper fram bilden av målaren. Johannes lockade sina beställare med överdåd och variation och blev känd för sitt måleri. Kistebrev användes för inspiration, men Johannes målade inte av dem utan var en innovatör som skapade något eget. Han gick inte utanför traditionens ram, men rörde sig fritt inom den.

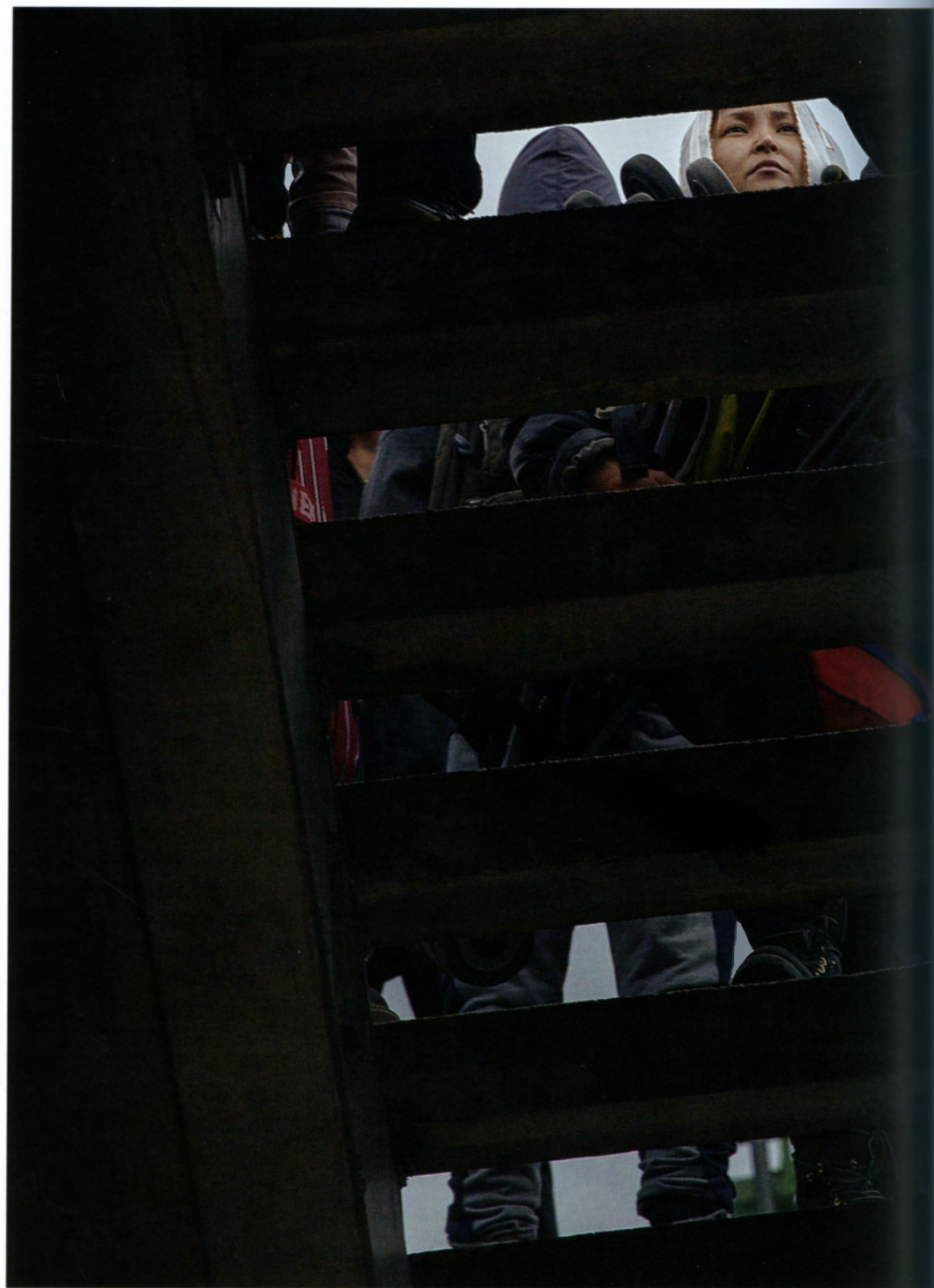

Museets många keramikföremål ruvar på dolda berättelser om långväga handelsresor, uppfinningar som sprids och kulturer som möts. Det är dock svårt att hitta individerna i ett äldre material som sällan är signerat och tidigt skiljts från sitt sammanhang. Kulturens utställning *Världen på Kulturen* berättar om flera vandrande hantverkare, men det är sällsynt med bilder på dessa människor. I utställningen finns en bild av en målare, Petter Åkermark.

Ett nytt ansikte dyker upp i datorn en dag. Det är ett kopparstick ur Österrikes nationalbiblioteks samlingar. En välklädd man med pensel i handen, med bestämt uttryck och energisk blick. Bilden föreställer Abraham Helmhack (1654-1724). Kulturen äger en vacker kanna av fajans med blomsterdekor i blått, grönt, gult och purpur som målats av honom. Många forskare har intresserat sig för de målade kannorna och visat att hantverkare i Nürnberg målade på vitglaserade fajansföremål som köptes in från fabriker i andra städer. Som 19-årig glashantverkare och gesäll kom Abraham Helmhack till Nürnberg som då var berömt för emaljmåleri på glas. Ett antal hantverkare hade i sina verkstäder installerat små ugnar där de kunde måla och bränna emaljfärger. Tekniken att måla med emaljfärg över glasyren på keramik var ny i norra Europa och Abraham var troligen en av de första som framgångsrikt använde den i Tyskland. Han drev en egen verkstad innan många av tidens enskilda företagare blev inordnade i större manufakturer och keramikfabriker. Hans blommiga kärll finns spridda över världens museer. Med porträttet kommer vi lite närmare personen och vi anar hans stolthet och arbetslust.

Det är ofrånkomligt att vi tolkar föremålen utifrån vår egen kunskap, både med utgångspunkt från egna upplevelser och vad vi lärt oss om historiska företeelser. Just därför är det särskilt viktigt att försöka förmedla andra tiders och platser syn på föremålen. Föremål i samlingarna som har en personhistoria knuten till sig skapar lättare närhet till händelser i en annan tid och kan därmed ge dagens museibesökare ökad förståelse för historiska sammanhang.

ÖVERST TILL VÄNSTER SAMT NEDERST TILL HÖGER: Samlingarna förvaras i Kulturens magasin.
ÖVERST TILL HÖGER: Abraham Helmhack i sin verkstad. Kopparstick från omkring år 1700.
© Österreichische Nationalbibliothek. NEDERST TILL VÄNSTER: Halskrus av fajans med överglasyrmåleri av Abraham Helmhack, ca 1690. KM 28364.

KARIN HINDFELT & CHARLOTTE ÅKERMAN

Idag är historia imorgon

En måndagsmorgon i början av november har vi tillsammans med några kollegor ett möte på ett kafé på Malmö Central. Kaféets fönster vetter in mot Centralen, och där sitter nyanlända familjer, ungdomar och barn med sina få tillhörigheter runt sig. De ser trötta ut, barn sover i knät på de vuxna. Flera av dem dricker ur samma typ av pappmugg som vi. Vi dricker alltså samma kaffe på båda sidor om glasrutan men våra livssituationer ser helt olika ut. Det känns i maggropen.

Den flyktingvåg som blev så påtaglig för Sveriges del under hösten 2015 är den största sedan andra världskriget. När detta skrivs i december samma år, har redan 160 000 människor sökt sig hit. Det enorma engagemanget bland volontärer utgjorde inte sällan grunden i mottagandet under den första tiden. Många av dem som engagerat sig har en gång själva varit på flykt eller är barn till flyktingar.

Vilka berättelser finns om flykten, mottagandet och människors engagemang? Vilka föremål tycker vi är representativa och bör därmed samlas in? Hur har media skildrat situationen? Vilken roll spelar sociala media som verktyg för människor på flykt eller för dem som vill bistå genom att erbjuda sina tjänster, skänka saker eller på annat sätt hjälpa till? Hur kommer det att skildras i efterhand? På vilket sätt ska det bevaras för framtiden?

I trappan upp från perrongen på Hyllie station, hösten 2015.
© Matso Pamucina / Malmö Museer.

En kollega från Regionmuseet i Kristianstad sammankallade oss övriga från de andra två regionala museerna i Skåne, Malmö Museer och Kulturen, samt en tidigare arbetskamrat som numera är lektor i museologi vid Institutionen för Kulturvetenskaper på Lunds universitet. Detta möte kom att bli startskottet för ett samarbetsprojekt där de tre museerna, i samarbete med Lunds universitet, dokumenterar den flyktingsituation som var akut under hösten 2015 men som utan tvivel kommer att påverka samhället under många år framöver. Vår kollega från Regionmuseet arbetade de första veckorna både dag och natt med att dokumentera flyktingsituationen på Malmö Central, vid Migrationsverkets lokaler på Jägersro och den stora insats som gjordes av volontärer och aktivister från olika organisationer. Snart fick han hjälp av en fotograf från Malmö Museer och ytterligare en arbetskamrat från Malmö genomförde deltagande observationer och skrev fältdagbok från Malmö Central. Föremål som till exempel filter, avlagda kläder, leksaker och matförpackningar samlades in både där och i kulturhuset Kontrapunkts lokaler. Från Migrationsverkets tillfälliga boende på Malmömässan fick vi cirka 200 barnteckningar och exemplar av de broschyrer och blanketter som delades ut till flyktingarna. På Kulturen började vi fundera på frågor som kunde vara aktuella för frågelistor att besvaras av såväl volontärer som tidigare anlända flyktingar. Vi träffade en förberedelseklass med ensamkommande flyktingbarn från en av Lunds skolor. Studenter från institutionen för Kulturvetenskaper vid Lunds universitet engagerades för att arbeta med dokumentation av flyktingmottagandet under sina respektive praktikperioder. En grupp studenter samlade under sin praktik på Malmö stadsarkiv in material från omkring 100 olika sajter på nätet – allt från olika volontärorganisationers Facebookuppdateringar till diskussioner på främlingsfientliga internet-sidor. Fyra mastersstudenter dokumenterade arbetet bland volontärer och aktivister, bland annat på kulturhuset Kontrapunkt och på Malmö Central. En första akut dokumentationsinsats beräknades pågå fram till december. Men sen då?

Vi valde att dela in projektet i tre faser. Arbetet under den första fasen genomfördes direkt i händelsernas centrum och därför fick vi vara väldigt

flexibla, både när det gällde tid och arbetssätt. Detta var ju ingenting som någon av oss planerat in i våra respektive verksamheter eller aktiviteter under året. Fas två påbörjades redan innan julen 2015. De olika museerna arbetar nu vidare med djupare intervjuer och fotodokumentation. Frågelistor ska översättas till flera språk och genom olika kanaler distribueras till såväl flyktingar som volontärer. Under den tredje fasen, som pågår under de kommande åren, är det tänkt att uppföljande intervjuer ska göras med ett mindre antal flyktingar som vi valt att följa. Det handlar om att dokumentera vad som sker under en spänd väntan på uppehållstillstånd eller efter ett avvisningsbeslut, men också att följa flyktingar under integrationsprocessens olika faser.

Många flyktingar vi träffar har med sig minnen av fasansfulla upplevelser. Det gör intervjusituationen extra känslig och det är viktigt för oss att ha förståelse för och vara väl förberedda på detta. Våra intervjuer kan ibland utgöra en del av en terapeutisk process och därmed orsaka intensiva känslor både under samtalet och efteråt. Det är också viktigt att vara medveten om hur situationen påverkar oss själva och hur detta i sin tur påverkar arbetet. Att arbeta med dessa svåra frågor berör även oss som individer och det är inte alltid så lätt att förhålla sig professionellt samtidigt som man är en medmänniska. Inte minst frågor som de här känns väldigt viktiga att diskutera inom dokumentationsgruppen, men även med kollegor på andra museer.

Intresset för projektet har varit stort, flera olika museer i landet har hört av sig. Förfrågningar om samarbeten, arbetssätt och medverkan i olika sammanhang kommer från olika aktörer, inte bara från andra museer. Kontakter knyts med nätverk, både formella och informella, och vi välkomnar självklart alla dokumentationsinsatser på området. Det kan bara vara av godo om många olika aspekter av flyktingsituationen dokumenteras. Men för att dessa dokumentationer ska ge så mycket som möjligt är det viktigt att i görligaste mån täcka olika aspekter.

Det är kanske just vad som händer "sen" som utgör den stora skillnaden mellan museernas dokumentation och den som sker i media. Förre eller

ÖVERST: Två nyanlända kvinnor från Syrien i sitt rum på flyktingboendet, vintern 2015.
© Andreas Nilsson / Malmö Museer. NEDERST: Kvarlämnade föremål på Malmö Central, hösten 2015. © Gun Johansson-Elfström / Malmö Museer.

En gymnasieklass med ensamkommande flyktingbarn lyssnar på guiden Monika Lennartsson som berättar om julgranen i Thomanderska huset. Vintern 2015.

senare dyker det upp nya händelser och skeenden som det är medias uppgift att bevaka. Deras intresse för flyktingsituationen mattas av – i alla fall för stunden. Från museernas sida är det naturligtvis viktigt att fånga upp det som händer i den akuta situationen men det är också i högsta grad vår uppgift att försöka följa vad som sker över längre tid. Inte minst är det viktigt med ett långt tidsperspektiv för att både vi och de flyktingar vi intervjuar med lite distans ska kunna reflektera över det vi dokumenterat under den akuta fasen.

Varför är då samtidsdokumentation så viktigt? Sysslar inte museerna mer med gamla saker och det som skett förr? Exakt hur de berättelser,

Klassen fick också mala senap i Blekingegården. Vintern 2015.

intervjuer, föremål eller filmklipp vi samlar in idag kommer att användas framöver vet vi inte. Men det är ett historiskt viktigt material som ska finnas tillgängligt för forskning och där delar av det kan tillgängliggöras genom utställningar. Materialet kan också bli uppslag för pedagogisk verksamhet eller utmyнна i någon form av publikation. Till museernas viktigaste uppgifter hör att skapa förståelse för människan i samhället. En viktig del i detta är att ge kulturhistoriska perspektiv på hur levnadsvillkor och värderingar har skiftat över tid, rum och i olika sociala sammanhang. Idag är ju historia redan i morgon och den historia som skapas just nu vill vi ge framtiden möjlighet att förstå och kunna dra lärdom av.

Kulturen har en bred pedagogisk verksamhet för skolor och allmänhet. Vi erbjuder traditionella visningar, dramatiserade visningar, etiska verkstäder och verkstäder med praktiskt arbete. Genom dialog med omvärlden vill vi skapa angelägna visningar, utställningar och program och på så sätt nå många olika människor.

Intryck och uttryck

Genom Kulturens arbete med förmedling går en röd tråd hela vägen från Georg Karlins tid till vår egen. Karlin visste hur viktigt det var att förmedla det museet vill berätta på ett intresseväckande och lustfyllt sätt; skådespel, marknader, musik, högtidsfirande, människor som levandegjorde de olika miljöerna – mycket av det gör vi fortfarande om än på annat sätt. Vårt förhållningssätt till det vi förmedlar har förändrats över tid. Vi är också, på ett annat sätt än Karlin och hans samtida, intresserade av att bjuda in människor till samtal och låta dem påverka museets verksamhet. Men grunden för både Karlins och vår förmedling är densamma, en vilja att fördjupa förståelsen för historiska skeden, förmedla kunskap, hjälpa till att tolka, väcka intresse och lust att lära sig mer om vår historia och därmed om varför vår samtid ser ut som den gör och samtidigt ge perspektiv på vår framtid.

Det är en fascinerande och inte helt lätt uppgift att lyckas med dessa föresatser. Samma berättelse måste berättas på flera sätt, så att den passar olika lärostilar. Till pedagogens uppgifter hör att på olika sätt förmedla museets kunskap och berättelser genom att erbjuda olika pedagogiska ingångar. För att försöka nå så många som möjligt är det en viktig uppgift att försöka förstå vår omgivning och våra besökare. Hur kan vi veta vad som är relevant, intressant och tilltalande för dem? Omvärldsspaning är så klart viktigt, men ett effektivt och roligt sätt är att involvera dem vi vill ska komma hit i arbetet med att ta fram utställningar och program. Att bjuda in till samarbete kräver att vi är öppna för påverkan och villiga att revidera gamla kunskaper och föreställningar om hur det ska vara. Denna inkluderande metod tillämpar museet numera i så stor utsträckning som möjligt när vi arbetar med nya utställningar. Till exempel har vi i vårt pågående arbete med att skapa en ny stadshistorisk basutställning över Lund

Tidsresan sommaren 2015. Pedagog Annika Mandahl i rollen som städerskan Svea läser högt ur ett personligt brev från fröken Anna Forsell till Kulturens grundare Georg Karlin.

påbörjat en långsiktig dialog med allmänheten på olika vis. För att få in så många perspektiv som möjligt kombinerar vi vårt arbetssätt genom att i varierande sammanhang bjuda in allmänheten till dialog, arbeta mer djuplodande med fokusgrupper och ta hjälp av referensgrupper i särskilda sakfrågor.

Eftersom en målgrupp för den nya Lundautställningen är barn mellan 9 och 12 år, har vi inlett ett samarbete med en mellanstadieklass. Vi har bjudit in barnen till workshops på Kulturen för att låta dem berätta och visa vad som intresserar dem. De har kommit med många kloka synpunkter om hur vi kan visa och berätta om föremål för att de ska bli begripliga och intressanta. Under en workshop fick barnen titta på några befintliga utställningar och på olika sätt berätta om vad de såg och vad de trodde att vi ville förmedla. Det blev en intressant och lärorik erfarenhet för oss. Flera gånger var det obegripligt för barnen vad de såg och vad vi vill berätta med det. Ofta berodde detta på att det saknades texter i direkt anslutning till föremålen med en tydlig och konkret förklaring. Vi hade inte tydligt nog illustrerat och förklarat det vi ville förmedla. Barnen fick också betygsätta föremål i en utställning utifrån hur intressanta de tyckte de var. En uppslagen dagbok väckte vissa barns intresse. Några undrade upprört om man verkligen fick visa upp någon annans dagbok. Hade vi frågat den som skrev den om vi fick läsa? Får ett museum ställa ut hur privata saker som helst?

När vi bad barnen komma med förslag på hur vi skulle kunna förbättra utställningarna, var bristen på information en av de saker de ville ändra på. Andra tydliga önskemål var att de vill känna på olika föremål och material och prova hur det känns att använda dem. De ville använda fler av sina sinnen; smaka, lukta och lyssna. Många av dem ville se hur miljöer, föremål och kläder såg ut och användes förr i sina rätta sammanhang. Deras synpunkter och de kunskaper vi får genom dem blir värdefulla i vårt fortsatta arbete med både utställningar och pedagogisk verksamhet.

En annan del i vår pedagogiska verksamhet är våra tidsresor. Tidsresorna är skådespel som på ett lustfyllt sätt vill få besökarna att förstå den tid som flytt. Publiken får följa med tillbaka till olika historiska tider

ÖVERST: Workshop i utställningen *Vinden*. NEDERST: Elever från Lerbäckskolan tolkar gamla svartvita fotografier.

och händelser. Vi spelar utomhus i friluftsmuseet och använder byggnader och park som fonder i tidsresan. Både kläder och rekvisita är tids- typiska. Allt för att fånga tiden och stimulera besökarnas sinnen!

Sommaren 2015 handlade tidsresan om Kulturens grundare Georg Karlin. Under arbetet med manus ställdes vi inför frågeställningar som hur ett livsöde gestaltas och hur vi ger en rättvis bild av en människa som en gång levte. Hur förmedlar vi till exempel dåtidens kvinnosyn och klass- samhälle? Vår ambition är att ge en nyanserad bild av de personer vi gestaltar. En viktig fråga är hur mycket i manus som måste vara fakta och hur mycket som kan vara fria fantasier? Å ena sidan upplevs för mycket fakta lätt som tråkigt, å andra sidan är det vår uppgift att förmedla kunskap. Det är en balansakt att på ett respektfullt sätt återge fakta och berättelser om historiska människor men ändå föra in ett element av fantasi för att tidsresan ska blir fängslande och underhållande för våra besökare.

En annan fråga som dök upp i samband med arbetet med sommarens tidsresa är hur privata vi kan vara. I första scenen under sommarens tids- resa mötte besökarna Svea och Edith, städerska respektive väverska på Kulturen. De två skvallrar om Karlins liv:

EDITH: *"Tänk att han bodde här i Borgarhuset. Det var på andra våningen han bodde med sin första fru Anna Forsell."*

SVEA: *"Du vet väl att han träffade henne via en kontaktannons som han satte in i tidningen. Detta är mellan dig och mig, men jag hittade nyss ett svar från Anna till Karlin. Vänta jag har det faktiskt på mig: "Ni har ej funnit någon qvinns. Jag har ej heller kunnat finna en man bland våra festande, flirtande, punschdrickande herrar som jag kunnat skänka min aktning, min sympati, mina tankar, mina känslor. Jag kan inte annat en le åt att jag nu verkligen besvarat en giftermålsannons."*

När vi skrev manus ställde vi oss frågan om det är rätt att läsa upp ett så privat och personligt brev för publik. Samtidigt tyckte vi att brevet gav liv åt paret Anna och Georg Karlins personligheter. Det var Karlin själv som en gång i tiden skrev in brevet i museets samlingar. Tack vare det bestämde vi oss för att använda oss av brevet i tidsresan.

Ur brevväxlingen mellan Georg Karlin och Anna Forsell.

Sanktiga or
 var den stora
 kan ämnes
 inn. Kven
 au vete ou
 or, där jag
 gick vägen
 hinneras vana
 a stunder.
 ay, som ou
 betas.

8 15/6 95

Min Cven evaste häaste!

Häaste Georg!

Tack för din rader i
 dig! Kär jag inte jän den
 hade jag, kanske skintit
 upp min resa ännu längre.
 Ahnig, du hade jag, ike gjort
 du hade jag, ike hummat —
 Kommer du i huj, förrän
 du var du inte hade uppe
 på norriska partia du firade
 du den finska ännu veta —
 "en liten okunnig flicka" —
 jag minns just om du var
 kymmerligen angelänt?
 Oh så tärte du lagen oför

Kullaren

Tack för du du lätstas på såg
 ligit an jag bestämot inte orka

En svårighet med tidsresor är språket. Hur talade man under medeltiden, 1800-talet eller 1900-talets början? Att använda citat ur brev eller andra skriftliga källor kan ge en känsla av hur språket en gång i tiden lät. Men självklart kan vi aldrig veta exakt hur människor pratade utan vi gör tolkningar av den tidens språkbruk. För att inte språket ska uppfattas som svårtillgängligt måste det också anpassas till våra besökare.

Som nämnts ovan utgör friluftsmuseets byggnader och park fond till tidsresorna. Så mycket som möjligt vill vi att byggnaden samspelar med den scen vi spelar upp. Den sista scenen under tidsresan 2015 utspelade sig framför utskänkingsstället Then Gyllene Druvan som en gång fanns i loftboden från Uranäs. Där tar utskänkingsmamsellen emot besökare som vill vila benen och få lite förfriskningar i form av lemonad, mumma, pilsner eller kanske en liten sup. Samtidigt berättar hon om bodens historia:

KRISTINA: *"En gång låg den i den lilla byn Uranäs i Älghult socken i Småland. Men Karlin såg minsann till att den packades ner och fördes med järnväg till Kulturens stora invigning 1892. Här på kortsidan lät han säga upp en fönsterglugg så att boden kunde fungera som entrélucka för besökarna. Ja, det var ju innan södra området ägdes av museet. Nu har vi ju entrén genom det fina Vita huset. Och för att binda ihop de två museiområden har vi den alldeles nybyggda gångtunneln här intill."*

Efter scenen vid Uranäsboden avslutas tidsresan med att de agerande brister ut i sång och besökarna uppmuntras till att sjunga med. Att interagera med besökarna, föra dialog och uppmuntra till engagemang är viktigt. Vi är övertygade om att interaktion bidrar till en större upplevelse för besökarna. I Karlins anda vill vi förmedla historia på ett levande sätt som gör att många olika människor blir berörda. Att spela tidsresor är en tacksam uppgift och vi pedagoger får så mycket tillbaka av alla härliga kommentarer och glada skratt från besökarna. Välkommen att delta i framtida tidsresor!

ÖVERST: Höstmarknad vid Then Gyllene Druvan i loftboden från Uranäs år 1896. FOTO: Lina Jonn. NEDERST: Then Gyllene Druvan som den gestaltades under tidsresan, sommaren 2015.

Traditioner i förändring på museet

I parken i Kulturens nyöppnade museum har fotografen ställt upp de medverkande i Höstfesten. Det är någon gång mellan 1892 och 1900. Det är en orgie i folkdräkter och tradition. De är alla klädda och utklädda i praktfulla folkdräkter, både egna och från museets samlingar. I mitten syns den legendariske spelmannen Ored Andersson och längst till höger ser vi museets intendent Georg Karlin. Männen har lövade käppar och kvinnorna blomsterkransar. Men vänta nu. Är inte kvinnorna väldigt hårt sminkade med extremt mycket rosor på kind? Och är det inte något burleskt över hela sällskapet? Studerar man fotografiet närmare ser man att alla deltagarna är män. Det är Karlin och hans studiekamrater och andra studenter som klätt ut sig. Vid den här tiden fanns endast ett fåtal kvinnliga studenter vid Lunds universitet och frågan är om det var passande för kvinnor att uppträda i den här typen av spektakel? Festerna gjorde succé så man får förmoda att män utklädda till kvinnor (även i folkdräkt) var en accepterad del av lundastudenternas upptåg. Med tiden försvann de kvinnoklädda männen och även kvinnor deltog i höstfester och alla möjliga typer av festligheter.

Kulturen skall inte bara samla byggnader och föremål utan också bevara muntliga traditioner som berättelser, sånger och skådespel. Traditioner har alltid sett olika ut beroende på vem som firat, vad det är som högtidlighållits och vad man minns. På Kulturen ser vi hur snabbt en tradition uppstår. Redan efter ett par år säger besökarna "vi har alltid firat så här på

Höstfest på Kulturen. Inte en kvinna så långt ögat når. KM 94627. Okänd fotograf.

Kulturen". Men precis som sker utanför museet, förändras även Kulturens traditioner. De påverkas av vem som utformar evenemanget och av vilken kunskap som finns tillgänglig. Från Kulturens sida måste vi vara medvetna om att det vi skapar kan komma att ses som den korrekta versionen av en tradition – även om varianterna varit lika många som byarna i Sverige.

Trettondagen den 6 januari firas till minne av de tre vise männens besök i Betlehem. I folklig tradition är det unga män som klär ut sig till de tre kungarna, men här ingår också en julbock och självklart stjärnmän. Sällskapet gick eller red från gård till gård, sjöng sina sånger och tiggde mat och brännvin under stoj och stim. Att Karlin valde att gestalta just den traditionen på Kulturen beror på att han själv upplevt den som barn. Det vi minns från vår barndom väcker ofta starka känslor och för ett ögonblick förflyttas vi till en tid som annars är borta. Stjärnmännen uppträdde på museet för första gången 1893. Utklädda och sminkade gick de runt i Kulturens park och sjöng sina visor. Föreställningen avslutades i Bosebo kyrka där Karlin höll ett föredrag om traditionens historia. Sedan följde en kvällsgudstjänst, vesper. Ett folkligt upptåg förvandlas på museet till en friluftskoncert med gudstjänst. De unga vuxna som tiggde brännvin ersattes så småningom av skönsjungande barn. Senaste gången stjärngossetåget uppträdde på Kulturen ifrågasatte en person varför en av pojarna hade svart smink i ansiktet. Förklaringen är att han föreställde kung Balthazar, som var svart. Så hade vi alltid gjort. Den som frågade hänvisade till Black face-debatten, den debatt om rasism som följde efter att en vit man hade målat sig med svart färg och agerat slav på en studentfest. Vi ändrade inget den kvällen, men fick oss en ordentlig tankeställare. Vilka signaler sände detta egentligen? Kanske var det inte så oskyldigt som vi hade trott? Det är lätt hänt med en tradition att man upprepar det man gjort "i alla tider" utan att aktivt ta ställning till traditionens uttryck. Vi har inte firat trettondagen sedan den 6 januari 2014 på Kulturen och vi vet inte hur det blir i framtiden. Evenemanget drog inte någon stor publik och frågan är om en tradition ska hållas vid liv bara för att den funnits i många år?

ÖVERST: Trettondagen firas till minne av de tre vise männens uppvaktande av Jesusbarnet. Senast dagen firades med stjärngossetåg på Kulturen var 2014. NEDERST: Museichefen Georg Karlin berättar om stjärngossetraditionen från predikstolen i Bosebo kyrka. Framför altaret står stjärngossarna. FOTO: Otto Ohm, 1930. KM 94530.

För att en tradition skall finnas kvar krävs att den är levande i människors medvetande, både vad gäller innehåll och utförande. Kulturens grundande firades under många år den 30 november med högtidstal vid bysten av Karl XII som fanns uppställd i museets park. Karl XII var en av dåtidens, och inte minst Karlins, idoler. Idag har Karl XII inte samma aktualitet och det faktum att han används av icke demokratiska krafter innebär att det är en tradition vi aktivt väljer att inte uppmärksamma.

Andra svårigheter är att det kan finnas förskjutningar i hur innehållet tolkas. Ett exempel på det är ett program om folktro. Många flickor klär mer än gärna ut sig till söta älvor. Men i folktrons värld var älverna livsfarliga. Kontakt med en älva kunde betyda sjukdom och ond bråd död. Det är viktigt att möta historiens människor med respekt. Det som var dödligt allvar för dem får inte framställas som transigt eller barnsligt. Att sätta företeelser i ett sammanhang och försöka förmedla skilda tiders syn på dem är viktigt.

Nationaldagen firas på Kulturen med högtidstal, utdelning av flaggor och körsång. Eftersom det är ett samarbete med Lunds kommun har museet fri entré denna dag och efter högtidligheterna blir det konsert. Vi brukar ha flera tusen besökare. En del bär folkdräkt eller nationaldräkt och sjunger med i nationalsången, andra kommer som de är och njuter av en sommardag med levande musik i parken. Tydligt är att man lätt gör en tradition till sin egen, firar så som man själv brukar göra. Om det kan ske sida vid sida av andras firande, så kanske det är något att fira i sig?

Museet kan också fånga upp nya traditioner. Söndagen den 20 november 1966 visade Lunds Husmodersförening dukade bord och demonstrerade olika sorters julstök på Kulturen. Två år senare ingår julstöket bland museets årliga evenemang. Så snabbt kan en tradition uppstå. Sedan dess är julstöket en av årets höjdpunkter och lockar stora mängder besökare. Idag ligger fokus på återskapade julinteriörer i flera av museets heminteriörer, sång och musik och inte minst julmarknad med hantverk och mat. Kanelbullens dag skapades 1999 av Hembakningsrådet, en intresseorganisation grundad av ett flertal företag som arbetar med socker, mjöl

ÖVERST: Spökkvällen är ingenting för räddhågsna. Otäcka historier och skrämmande gestalter möter besökarna denna kväll. NEDERST: Midsommaraftonsfirande med sång och dans kring midsommarstången lockar många besökare till Kulturen.

Lunds första Lucia? Studenten Heribert Brag som
Lucia år 1875. FOTO: B. A. Lindgren, KM 94783.

och liknande produkter. Genom skicklig marknadsföring, och inte minst genom att välja en allmänt känd företeelse som kanelbullen, har denna dag slagit igenom. När vi på Kulturen väljer att fira dagen kan vi visa på hur en tradition uppstår, varför man överhuvudtaget bakar kanelbullar och inspirera till både bakning och design. Sedan 2014 har vi firat denna dag på Kulturen. Vi har utlyst en baktävling och haft föredrag med prisutdelning. Vi funderade inte länge innan vi tackade ja till att arrangera detta i samarbete med Hembakningsrådet. Kanelbullar – de andas hembakning och äkthet: ett bakverk som har funnits i alla tider. Stämmer det? Säkert inte. Men för många svenskar har det blivit en tradition att fira denna bulles dag och vi uppmuntrar gärna till hembakning och trevnad.

Ett annat nyskapat evenemang som också snabbt blev otroligt populärt är Spökkvällen. I allhelgona- och halloweentid berättar vi spökhistorier och skrämmer både barn och vuxna. Vi anknyter till nya traditioner kring ondska, skräck och död, men också till folktro och folksagor där skrämsel var en viktig del. På fyra platser i museiparken berättas spökhistorier. Små barn och känsliga själar kan bli väldigt skrämde. På vägen runt i parken, kan man få syn på någon mystisk dam i flor, en herre med galen blick eller kanske några bleka spökflickor som dansar förbi. Arrangemanget anknyter genom berättandet av spökhistorier till muntlig tradition, men är inte på något sätt kulturhistoriskt korrekt. Historiska epoker blandas hej vilt, någon otäck figur är klädd i 1700-tals klädsel, en annan som medeltida munk medan några bär skelettdräkter från en maskeradbutik.

Att skapa nya evenemang och därmed nya traditioner är ett ständigt pågående arbete. Utförande och gestaltning förändras hela tiden. Dagens besökare har inte samma begrepps- och föreställningsvärld som de som besökte oss på 1950-talet. Forskning ger nytt material och inspirerar till nya tolkningar. Ingen tradition har ett facit som säger exakt hur den har sett eller ska se ut. En tradition kan vara lokal, men samtidigt nationell eller till och med internationell. Ett exempel på det är luciatraditionen. Med tyskt ursprung blev den på 1800-talet populär i Västsverige. Med studenter kom den till universitetsstäderna och redan 1875 firades Lucia i Lund. Det vet vi från bevarade foton. Kulturen skulle därför kunna rekonstruera Lunds första luciafirande. Publiken skulle förmodligen bli förvånad när den vitklädda bruden med ljuskrans är en man.

Ingen reser till Lund

utan
att
besöka

Kulturhistoriska Museet

som med 300,000 föremål i 30 historiska byggnader belyser

Lands- och Världskulturen

i slott och koja
från förhistorisk till modern tid.

Öppet alla dagar från kl. 10 till skymningen.

Obs.! Servering under sommaren.

Obs.! Ingång mitt emot Tegnérstoden.

JOHAN HOFVENDAHL

Berättelser om Kulturen

Ofta utgår vi från att en berättelse bygger på en serie verkliga eller fiktiva händelser och att någon förpackar den i ett format med en viss målgrupp i åtanke. En berättelse kan underhålla, undervisa eller kanske få ett litet barn att somna. Alla älskar en riktigt bra berättelse och de flesta känner till en särskilt bra berättare. Den "vanliga sortens berättelse" är som en liten bok – den är komplett i sig själv, har en början och ett slut. Så ser de flesta berättelser ut, och det är så vi vanligen föreställer oss dem. Men så finns det också berättelser som kommer till på ett annat sätt och betar sig helt annorlunda. Hur lyder berättelsen, eller rättare sagt berättelserna, om Kulturen? Vem skriver dem och vad handlar de om? Berättelserna om Kulturen betar sig inte alls som en klart avgränsad serie händelser som går att förpacka på ett enkelt sätt. De har inget slut och de berättas kontinuerligt. Och de har många författare, för berättelser av detta slag har ingen enskild upphovsman (eller kvinna) utan ägs av ingen och skapas av många.

Vem intresserar sig för sånt här och vad spelar det egentligen för roll? På Kulturen är det många som berörs av frågor som dessa i sitt arbete. Frågorna väcks till liv i alla kontakter med omvärlden och varje gång vi berättar om Kulturen. Vilken roll spelar vi i samhället? Var vill vi vara om 5 år, om 10 år, om 50 år? Hur förvaltar vi Kulturens unika historia och hur använder vi den när vi tänker nytt? Vilken roll spelar den egna historien för en verksamhet som går ut på att förvalta och gestalta andras historier? På

Affisch från 1929 av GAN, Gösta Adrian-Nilsson (1884–1965). Känner du igen Bosebo kyrka, Dekanhuset och Halmstadtornet? KM 81600.

i motsats till andra lotterier slipper betala föregående dragningar. Den utkomna vinstlistan visar 978 fixa vinster i värde från 10 till 400 kr representerande det bästa konstslöjden i landet kan prestera, samt 28 anvisningar från 300—2,000 kr för eget val af vinstföremål.

Smålands Posten
Lund. d. 6. Dec. 1897.

Hufvuddragningen i Sydsvenska Konstslöjdlotteriet i Lund försiggår den 31 December. Ny lott kostar 2 kr. Den utkomna vinstlistan visar 978 fixa vinster i värde från 10 till 400 kr. samt 28 anvisningar från 300—2000 kr. för eget val af vinstföremål.

Stockholm
Ten första dragningen 1896

Sydsvenska konstindustriellotteriet 1:sta dragning i Åre's serie försiggår den 30 ds, hvarvid de 1,000 vinster, som komma att utlottas, representera ett värde af 80,000 kr. (100,000 p. hal serie). Af de vinster, som nu dragas, äro 30 anvisningar från 300 till 1,000 kr. 84 val för dessa som för de fixa vinsterna hafva afven vår stads yrkesmänns skicklighet tagit i anspråk, och vid det besök lotteriets direktör i förra veckan gjorde härstädes beställdes en mängd värdefulla saker såsom silfver- tilligrarbeten af hr J. Blohm, snickerarbeten af hr O. R. Hallström, N. J.

Sista veckan!

30 Sept.

dragas 1,000 vinster, värda 83,053 kr. af hvilka 33 anvisningar för eget val ä. kt. **2,000, 1,000, 800, 600, 400 och 310 i**

kr. 2

Sydsvenska Konstindustriellotteriet i Lund. Omkastningslott före d. 10 Sept. 1:75; ny lott

direkt från lotteribyrån, Lund, samt i Gust. Karlsons Bokbinderi, Nora, hr Osk. Rehnberg, Karlskoga kyrkby, E. G. Karlson, Degerfors och A. X. Rosendahl, Grythytted.

Sista veckan!

Söndagen den 3 Oktober
Folksöndag och Höstfest

på
Kulturhist. Museet i Lund
samt sista dagen för

Sydsvenska Konstslöjdutställningen.

Entrée till hvardera endast **25 öre.**

notis ten första dragningen 97.

Sydsvenska konstindustriellotteriet i Lund, som i många afseenden skiljer sig från öfriga svenska lotterier, t. ex. genom sitt anvisningssystem, som tillåter innehavaren af vinnande n. r. från 300 kr. att ejelf utse lämpliga föremål, samt genom frånvaron af stegring i priset för lotter till följande dragningar, utan i stället rabattering af 12 1/2 % vid om-

större fördelar än något annat lotteri i riket. Hel serielott, som kan medföra vinst i lotteriets alla fyra dragningar, kostar endast 7 kr.

notis iin 2 draeringen 1897

Sydsvenska konstindustriellotteriet. Den 31 maj infaller 2:da dragningen i Syd-

Folkhus Tidning
Frederik d. 1 Dec. 1897

Kulturen finns det ett oändligt hav av berättelser som vi antingen har skapat själva eller som vi har samlat in. I likhet med andra organisationer och föreningar inom det kulturhistoriska området, utgörs stora delar av vår verksamhet just av att berätta och återberätta. Det görs bland annat med hjälp av våra samlingar av föremål, utställningar, bilder och text, guidade visningar, skådespel, filmproduktioner och ljud.

Även om vi själva inte helt kan styra vad berättelserna om Kulturen ska handla om eller hur de ska utvecklas, så är de en viktig intern angelägenhet. Att berätta (och att som medarbetare kunna berätta) om verksamheten, om hur allting började, vad som präglar Kulturen och gör det unikt, är ett kraftfullt sätt att hålla vid liv och ge själ åt det interna varumärket, alltså hur verksamheten uppfattas av medarbetarna. Om en verksamhet har ett starkt internt varumärke inverkar det på hur vi bemöter våra besökare, det påverkar effektivitet och samarbete samt stärker medarbetarnas lojalitet och engagemang. På så sätt sprider det sig externt och påverkar hur Kulturen uppfattas utifrån, vilket lockar fler besökare, skapar mer engagemang och gör det lättare att rekrytera nya lovande medarbetare. Vem vågar hävda att berättelser, särskilt då den goda berättelsen, saknar betydelse?

Så hur lyder då själva grunden i berättelserna om Kulturen? Det finns goda förutsättningar att berätta om Kulturen, för det finns mycket att säga om något har funnits länge, i vårt fall i över 130 år. Men berättelserna tar oss längre tillbaka än så – Kulturen uppstod inte i ett tomrum. Det börjar med en beskrivning av ett Sverige som står mitt i en radikal omställning, en förändring som ska komma att påverka liv, arbetsliv och familjeliv på ett genomgripande sätt, och som på många sätt fortsätter att påverka oss än idag. I slutet av 1800-talet präglades samhället av nationalromantiska drömmar om ett idylliskt bondesamhälle. Det fanns en oro för att gamla traditioner, levnadssätt och hantverk skulle försvinna när människor i stora skaror under industrialismen flyttade in till städerna. Ur detta växte en rörelse fram för att slå vakt om kunskaper och föremål

ÖVERST: Interiör från Gamlegård, Kulturens Östarp. Kistan är daterad 1841. KM 22902.

NEDERST: Omvärldsbevakning anno sent 1800-tal. Album med pressklipp i Kulturens arkiv. Till höger en annons för Höstfest på Kulturhistoriska museet i Lund. Ur Folkets Tidning fredagen den 1 oktober 1897.

från det gamla bondesamhället. Man började samla in föremål och gjorde uppteckningar om folklivet för att bevara allt för framtiden. I Stockholm grundades Nordiska museet och världens första friluftsmuseum, Skansen, och på andra platser arbetade andra eldsjälar på liknande sätt med att bevara kulturarvet. Det är i detta historiska landskap Kulturen tillkommer. 1882 grundade Georg Karlin och några av hans studiekamrater Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige. De första åren drev föreningen museiliknande verksamhet i flera olika lokaler runt om i Lund. 1892 invigdes Kulturhistoriska museet, idag benämnt Kulturen i Lund, ett museum och världens andra friluftsmuseum med utgångspunkt från Herrehuset, den tillhörande tomten och de byggnader som man hade flyttat dit. I byggnaderna visades samlingarna ordnade efter olika teman. Från början var avsikten att bygga upp en sydsvensk motsvarighet till Nordiska museet, men man insåg snart att den regionala särarten måste ses i ett större internationellt perspektiv. Därför tillkom stora internationella specialsamlingar, främst inom textil och keramik. Idag utgår verksamheten från stora samlingar av kulturhistoriskt material från såväl södra Sverige som från hela världen.

Det är själva grundberättelsen. Den berättar om varför och sätter ord på några av Kulturens viktigaste utgångspunkter: att samla och bevara kulturarv för eftervärlden, att minna om äldre seder och bruk, att redan från början utgå från ett internationellt perspektiv. Under några årtionden var denna berättelse ganska okomplicerad – men redan kring 1923 blir det mer komplext när Kulturen, tack vare en donation från grevinnan Wilhelmina von Hallwyl, förvärvar en av gårdarna i den gamla byn Östarp i Sjöbo kommun. Man hade länge letat efter en gammal skånsk bondgård som kunde flyttas till friluftsmuseet i Lund, men när man väl fann den, konstaterade Georg Karlin att den var "så underbart belägen att dess förflyttning skulle innebära ett helgerån". Så tillkom Kulturens Östarp,

ÖVERST TILL VÄNSTER: Monter i utställningen *Världen på Kulturen*. ÖVERST TILL HÖGER: Herrehuset och parken i vinterskrud. Fastigheten köptes av Kulturhistoriska föreningen 1890, två år innan det vi idag kallar "norra området" öppnades. NEDERST TILL VÄNSTER: Vårkänslor på Kulturens Östarp vid öppnandet för säsongen 2015. Möllegården som syns i bakgrunden byggdes 1923–1924. NEDERST TILL HÖGER: Dammen med vattenkvarnen på Kulturens Östarp. Kvarnen som byggdes 1705, flyttades ett par hundra meter söderut till sin nuvarande plats 1923–1924.

Interiör från Kulturens hökeri som är Lunds äldsta speceriaffär. Den ligger i hörnet av Tomtegatsgatan och Sankt Annegatan och drivs tillsammans med föreningen Hökeriets vänner.

där man ännu idag kan uppleva en lantbruksmiljö från 1800-talets mitt. I samma stund påbörjas en ny berättelse om Kulturen. Fram till invigningen av Kulturens Östarp 1924, har Kulturens publika verksamhet varit geografiskt knuten till Lund. Genom åren fram till vår egen tid tillkommer fler besöksmål och idag har Kulturen verksamhet på ett flertal platser runtom i Skåne.

Kulturen har en mycket bredare verksamhet idag än för 100 år sedan. Verksamheten är därför betydligt mer spännande men också mycket svårare att berätta om. Och vi på Kulturen är inte ensamma om att vilja berätta. I slutet av 1800-talet var det 100 år till internet, Facebook, Instagram, Wikipedia och Nationalencyklopedins webbversion. Idag är vi många som vill berätta i såväl ord som bild. Flera berättar samtidigt och

Esaias Tegnér's hem med originalinventarier finns på Stora Gråbrödersgatan i Lund. Tegnérsmuseet förvaltas av Kulturen för Tegnérstiftelsens räkning.

det är olika och skiftande berättelser som vi möter. Hur hanterar vi den utmaningen?

Som påpekats tidigare går det inte att helt styra vad berättelserna om Kulturen ska handla om, men det är en förutsättning att vi är medvetna om hur vi själva berättar – och att vi berättar kontinuerligt. På Kulturen har vi sedan en tid tillbaka satsat mycket tankekraft och energi på ett koncept som sammanfattas i uppmaningen "Upptäck hela Kulturen". Kulturens webb ska vara en portal för Kulturens hela verksamhet. Varje besöksmål kommer att presenteras som "En del av Kulturen". Vi är aktiva i sociala medier och berättar på varierande sätt kontinuerligt om olika delar av Kulturens spännande verksamhet. Det är en utmaning, men också en helt fantastisk berättelse!

Kulturens breda utställningsverksamhet ska hålla hög kvalitet, ständigt utvecklas, vara aktuell och angelägen och leva upp till besökarnas behov. Större utställningssatsningar står ofta under längre tid och utgör tillsammans med friluftsmuseet ett rikt basutbud. De flesta utställningarna är egenproducerade och belyser museets stora samlingar, men vi lånar också in utställningar från andra museer. Kulturen producerar också tillfälliga utställningar, gärna med dagsaktuella ämnen där foto, bildkonst och design ofta har en framträdande roll.

CAROLINE OWMAN & CHRISTIAN PENALVA

Tillsammans ger vi utställningarna liv

Många besökare kan hitta spår av sin historia på Kulturen idag, men det gäller långtifrån alla. Det finns historier som inte är representerade och som behöver bli berättade och synliggjorda. Vi behöver öppna upp mer och se till att fler människor kan uppleva Kulturen som något som berör och är viktigt för dem. Kulturen ska vara en plats som tydligt påtalar och påminner om att just du finns här.

Det är ett fantastiskt stimulerande arbete och en stor utmaning, och det innebär också ett stort ansvar. Genom att lyfta fram olika berättelser och perspektiv som visar på att vi alla tillsammans utgör samhället och en del av historien, ska Kulturens utställningar engagera besökare och på olika sätt bidra till ett livfullt museum, spännande och angeläget för alla.

En del i detta ansvar är att se till att vi aktivt arbetar med perspektiv som demokrati, mångfald, jämställdhet och likabehandling av alla människor. Kulturen kan inte bara göra utställningar som rakt upp och ner visar föremål museet samlat och bevarat. Inte heller ska vi göra utställningar som enbart berättar om hur det var under en annan tid. Vi ska genom ett öppet och nyfiket förhållningssätt möjliggöra och tillgängliggöra även vår samtid. Våra besökare ska stimuleras till att fundera och göra jämförelser kring vad som omger dem och varför samhället ser ut som det gör, inte minst är det viktigt när det gäller barn och ungdomar. Museet har en viktig uppgift att skapa inkluderande utrymmen där människor vill mötas och växa tillsammans.

På Kulturen möter människan här och nu sina medmänniskor från andra tider, andra platser eller andra delar av dagens samhälle.

Om Kulturen inte har detta förhållningssätt – vad signalerar vi då? Att vi inte bryr oss, att det är ok att alla inte inkluderas, att det finns vissa som är viktigare än andra? Det bygger inte ett hållbart samhälle. Vi ska tillgängliggöra berättelser som kanske vanligtvis inte lyfts fram, som belyser människors olika vardag och verklighet. Museet ska i större utsträckning även berätta om nya föremål och nya företeelser. Vi har makt att påverka och med makt följer ett stort ansvar. Den makten måste vara grundad i en övertygelse om alla människors lika värde och i att vi ska vara ett ansvars-tagande och trovärdigt museum. Det är kärnan i utställningsverksamheten – ett ansvar att vara lyhörda för den historia som vi alla tillsammans bidrar till. Detta innebär att förväntningarna på oss ska vara höga, inte minst från oss själva.

Kulturen utvecklar verksamheten för att kunna planera, producera och underhålla nya, tillgängliga produktioner av hög kvalitet med aktuellt och angeläget innehåll som möter dagens standard och besökarnas behov. Listan på personal som på olika sätt ska bidra till att skapa livfulla och inkluderande utställningar är lång. Vi är producenter, pedagoger, värddar, tekniker, hantverkare, byggnadsantikvarier, ljussättare, lokalvårdare, konservatorer, formgivare, museiintendenter med olika kompetenser. Alla som arbetar på museet är på något sätt inblandade i produktionen av Kulturens utställningar. Gemensamt hittar vi ämnen att arbeta med, levnadsöden, historier och föremål att berätta om. Röster från igår och berättelser från människor som lever idag kan berätta om vilka vi är, hur det är att vara människa, hur det är att leva tillsammans och dela erfarenheter och historia. Här behöver vi i högre utsträckning än tidigare arbeta utifrån hur vår närhet och vår omvärld ser ut. Var finns historierna, upplevelserna och erfarenheterna av idag? Ofta arbetar vi också på olika sätt med vår omvärld vilket är centralt för att museet inte ska bli en isolerad ö. Det kan till exempel vara lärare och elever eller andra grupper och experter som har kompetens som inte finns på museet. Genom samarbete hittar vi lösningar som ska göra utställningarna roliga, intressanta, spännande, tillgängliga, säkra och hållbara för dig som besökare. Vi vill att Kulturen ska fyllas av nyfikna och engagerade besökare som kan känna

ÖVERST: Utställningen EPA med fotografier av Martin Bogren i Lundahallen.

UNDERST: Kulturens besökare ska på olika sätt stimuleras till att fundera och göra jämförelser kring vad som omger dem.

att ett besök här är spännande, utmanande och kul. En utställning är inte en utställning om inte du på något sätt finns i den, om inte du använder den, om inte du upplever den.

Idag producerar vi utställningarna i högsta grad med fokus på er besökare. När en utställning är färdig att öppna är vi som producenter fulla av förväntan på hur du och alla andra kommer att ta emot den. Vad kommer egentligen att hända när ni möts, du och utställningen?

När museet på olika sätt arbetar med nutid, framtid och förfluten tid arbetar vi också med mänskliga funktioner som varseblivning, förväntan och minne. Det handlar bland annat om att lyfta fram och synliggöra de omedvetna upplevelserna som påverkar oss, men som vi kanske inte alltid reflekterar över. Det handlar om att hitta olika sätt att göra det på så att du verkligen kan ta del av innehållet. Vi vill att du ska komma i stämning och för att det ska vara möjligt behöver vi jobba mer med alla kroppens sinnen så att det inte bara är med huvudet vi går på museum och upplever utställningar.

En utställning kräver en plats och platsen påverkar din upplevelse på sätt som du kanske inte tänker på. De flesta utställningar är inomhus – i ett eller flera rum. Där finns kanske fönster som visar en utsikt mot någonting eller som inte syns för att de byggts för. Ibland kan utsikten vara distraherande för din upplevelse eller så kan dagsljuset vara skadligt för föremålen. I rummet finns golv, väggar och tak. Där finns massor med ljud, antingen ljud som ingår i utställningen eller från susande ventilation, andra besökare eller tuff från gatan. I utställningen finns också ljus, en viss temperatur och dofter. Allt detta bidrar till att rummen har en viss känsla. Rummet finns där och vi samverkar mer eller mindre med det när vi bygger en utställning. På Kulturen finns det många helt unika miljöer och hus som kräver mycket av din uppmärksamhet. Om vi vill göra en utställning i en sådan lokal får vi ta ställning till hur vi ska förhålla oss till dessa unika drag, men hur vi än gör det uppstår ett samspel med rummet.

En utställning placerad i ett hus, kanske ett par trappor upp eller ner, hur var vägen dit egentligen? Var det lätt att hitta? Hur känner du dig när

Inför arbetet med en ny Lundautställning i ordningställdes Lundalabbet i Vita huset som en plats för dialog och kommunikation.

du väl är på plats och ska ta dig an utställningen? Pigg och livad eller trött i benen? Varför är du här? Är det för att du måste eller för att du vill? Ett tidsfördriv, en social grej, en skoluppgift eller är du på besök i en ny stad? Vid ingången till utställningen ska det locka och dra. Kanske ser du något som rör sig därinne, eller ett mystiskt ljus. Hör du märkliga ljud, en spännande melodi eller bara susande tystnad? Väl inne växer rummet mot dig. Montrar, scenografi, texter, bilder, kanske filmer, föremål, glas, trä, metall, färger pockar på uppmärksamhet. Hur påverkas du av allt detta? Vad tror du det är vi vill berätta? Texter kan vara långa, korta, svåra, lätta, på svenska och även på engelska. Stora bokstäver eller små, tryckta på skyltar eller digitala i en dator eller läsplatta? Typsnittet, ser det gammalt eller modernt ut? Hur låter texten, vem hörs, vad är det för röst som talar genom texten och vad vill den egentligen? Vill den berätta eller upplysa, förklara eller övertyga? När du läser, vad händer då? Blir du trött i ryggen, i fötterna, kisar och får ont i huvudet? Tröttnar du och tappar tråden eller blir du fängslad, uppslukad, upprörd och involverad?

Föremålen går oftast inte att nå. De ligger inlåsta bakom glas, kanske monterade så att de inte riktigt är sig lika. Varför är det så? Vem har valt ut dem? Varför? Vilka föremål valdes bort? Vad säger föremålen dig? Kanske liknar något föremål saker du tidigare sett, eller så hittar du något okänt och fascinerande. Museiföremålen är insamlade för att de utgör länkar till människor som levt före oss och som haft objekten i sin hand, deras historia blir en del av vår. De fungerar som mötesplats mellan då och nu, mellan här och där, mellan mig och de människor som tillverkat eller levt med dem. De är spår av levt liv. Minnen, lämningar, men också utvalda och insamlade av oss av någon specifik anledning. Tänk att jag ser samma sak som en annan individ stod och tittade på eller höll i sin hand för 100, 300, 1000 år sedan!

Allt detta bidrar till en utställning – på ett museum, och vad är då det? En stilla plats för eftertanke eller en plats för aktivitet och debatt? Vad söker du när du går hit? Tystnad, kunskap, inspiration eller kontakt? Kanske allt detta men vid olika tillfällen? Det som händer i mötet mellan dig som

ÖVERST: Det är inte alltid föremålen i utställningarna är oåtkomliga inlåsta bakom glas i montrar. NEDERST: Föremål och utställningar är mötesplatser men det är först när utställningarna fylls av besökare som de kommer till liv. Utställningen *Barockt III - Rock i barocken* med fotografier av Bent Rej och objekt av Tage Andersen.

besökare och det vi skapat, det är det som är utställningen. Om inget möte uppstår och om inget händer då är det bara montrar, saker, texter, utan liv och utan förmåga att beröra dig. För oss är det viktigt att väcka din nyfikenhet, att du kan ta till dig utställningen och att det vi gör berör dig – detta arbetar vi ständigt med. Vi vill uppmana dig att vara vetgirig, att ställa frågor och söka svar. Utställningen ska finnas där som en språngbräda ut mot något nytt; den ska sätta igång processer, tankar och känslor, inte vara en slutstation som låser föreställningar kring "hur saker är".

På Kulturen står människan i fokus. Den lärande, levande, upplevande människan här och nu möter sina medmänniskor från andra tider, andra platser eller andra delar av dagens samhälle. Föremål och utställningar är mötesplatser på många sätt. Platser där vi upplever saker tillsammans och möter oss själva i det som en gång var, det som är långt ifrån oss, men också i det som ligger oss nära i både tid och rum. I mötet på museet uppstår samspel och relationer och det är egentligen först där en utställning eller ett museiföremål tar form, tack vare ditt besök. Det är då utställningen får liv och mening. En utställning är inte en utställning om inte du finns i den.

Utställningar ska sätta igång tankar och känslor hos besökarna. Här ett rum i utställningen *Tro, hopp och hälsa* på Medicinhistoriska museet i Helsingborg.

KARIN HINDFELT & MIKAEL PERSSON

Bra att ha – tumstock och tålamod

I den stora öppna snickeriverkstaden på Kulturen doftar det av trä. Maskinerna står utplacerade över rummet: skivsåg, bandsåg, rikthyvel, planhyvel, putsmaskin, kap- och gersåg och fräs. Här är Kulturens utställningstekniker och snickare väl hemmastadd, även om det bara är en del av arbetstiden som tillbringas här.

Att vara utställningstekniker och snickare är ett minst sagt omväxlande arbete. I arbetsuppgifterna ingår att bygga scenografi, montrar och podier, men också väldigt mycket annat. Tekniska installationer ska monteras och måhända också byggas in på ett sinnrikt sätt. Kanske måste solskyddsfilm sättas upp för att skydda föremålen från skadlig ultraviolett strålning innan de kan sättas på plats i utställningen, och när allt är i ordning ska texterna monteras. Men innan man kommer så långt behöver lokalerna ofta anpassas till en kommande utställning. Kanske måste en gammal utställning först rivas, eller så ska en äldre monterinredning renoveras och få nya säkerhetsglas, som i fallet med utställningen *Världen på Kulturen* i Herrehuset. Det kan vara fönster som ska täckas för eller tas fram igen, tillfälliga mellanväggar som ska sättas upp eller golv som behöver lagas.

Full fart i Kulturens snickeriverkstad inför byggandet av en ny utställning.

På Kulturen är det bara Textilhallen och Lundahallen, båda ritade av den kände Lundaarkitekten Klas Anselm, som från början är byggda som utställningslokaler. De äldre byggnaderna har ofta en alldeles speciell atmosfär som kan tillföra något extra till en utställning. Men de har också haft olika ursprungliga funktioner som kan innebära speciella utmaningar när man arbetar med utställningar där. Det händer att dörröppningar är lite för små eller placerade så att det är svårt att få in större montrar eller podier. Då byggs dessa istället i delar i snickeriverkstan för att sedan monteras ihop på plats i utställningslokalen. Är det en av Kulturens egna utställningsproduktioner innebär det inte något problem, men det kan ibland vara knepigare när det handlar om inhyrda utställningar. Med många fönster i lokalen kan det vara svårt att sätta riktigt bra ljus i utställningen och av byggnadsantikvarisk hänsyn går det inte heller att göra vilka förändringar som helst i många av husen. Det är viktigt att ta hänsyn till byggnadernas kulturhistoriska värden, att bevara och ta tillvara dessa på bästa sätt även i utställningsarbetet.

Mycket av arbetet görs på plats i utställningar och interiörer, men inför en ny utställning kan det bli intensiva perioder i snickarverkstan. Verkstan används också av timmermän och vaktmästare som ibland får maka på sig när det är dags för utställningsbyggnation. Kulturens utställningstekniker och snickare Mikael Persson kommer in ganska tidigt i processen. Han diskuterar utställningsskisser och eventuella modeller med formgivare och utställningsproducent, ser om förslagen ur hans synvinkel är praktiskt genomförbara eller om de eventuellt behöver förändras på något sätt.

Det gäller att vara förutseende och se lösningar på problem som kan tänkas uppstå. Att vara flexibel och realistisk är viktigt – går idéerna att genomföra praktiskt? Går det kanske att hitta både bättre och billigare alternativa lösningar? Det gäller att kunna beräkna både material- och tidsåtgång i de olika utställningsprojekten. När det gäller till exempel materialval måste hänsyn också tas till bland annat hållbarhet och miljöaspekter. Ibland föreslår Mikael att man ska göra på ett annat sätt än vad som kanske ursprungligen tänkts – allt för att det ska bli bäst slutresultat

överst: Mikael Persson och Johanna Hermansson hänger Denise Grünsteins fotografier i Lundahallen. NEDERST: Kulturens utställningstekniker och snickare i arbete. De utställda fotografierna är tagna av Bent Rej (1940–2016).

Det är mycket förberedande arbete innan själva utställningen kan börja byggas.

och enklast för alla inblandade parter. Det är massor av kreativa idéer och många viljor inblandade när en utställning ska produceras och det finns alltid en deadline. Emellanåt kanske tiden kan kännas knapp, men allt brukar gå att lösa och i slutändan bli som det var tänkt. Är det en riktigt stor utställningsproduktion så händer det att Kulturen tar in extern hjälp i form av till exempel snickare, ljussättare, dekormålare eller som i arbetet med *ByggnadsKulturen*, murare och kakelugnsmakare.

Även när det handlar om tillfälliga utställningar som producerats på annat håll blir det en del som ska göras. När lokalen är färdigställd ska utställningen packas upp, kanske monteras på podier eller så ska konst-

Det färdiga resultatet av arbetet i utställningen *Världen på Kulturen*.

eller fotoverken hängas. Ljuset ska sättas, texter ska monteras – ibland på väggen, ibland på vepor som ska hängas från taket. Det är många små och stora arbetsuppgifter som ska klaras av innan det är dags för vernissage.

Det händer att arbetet med en utställning pågår under flera år, med avbrott för att jobba med andra projekt. Arbetet med utställningen *Världen på Kulturen* började till exempel fyra år innan den invigdes. Då gäller det att komma ihåg allt man har kommit överens om och det blir extra viktigt att dokumentera vad som bestämts under arbetets gång. Noggrannhet, lugn, stresstålighet, tålamod och förmåga att vara flexibel och en duktig problemlösare – allt är egenskaper som kommer väl till pass i arbetet.

Uppgraderad till guide

Kulturen förvaltar sedan 2012 Region Skånes medicinhistoriska samling. Samlingen omfattar drygt 30 000 föremål – dels från den institutionaliserade vården, dels instrument, verktyg och apparatur från medicinska avdelningar och mottagningar. Det är föremål från såväl den somatiska som den psykiatriska vården. I det tidsbegränsade uppdrag som Region Skåne tilldelat Kulturen ingår att göra samlingen tillgänglig för allmänheten. Därmed omfattar uppdraget inte endast samlingsförvaltning, utan också drift av två medicinhistoriska museer i Skåne. Livets museum på lasarettsområdet i Lund invigdes år 2012 som en utveckling av det medicinhistoriska museum som under många år huserade på Sankt Lars i Lund. Medicinhistoriska museet i Helsingborg, beläget i Gamla barnsjukhuset, har funnits sedan 1980-talet. År 2013 gavs Kulturen i uppgift att driva verksamheten vid dessa båda museer och i Helsingborg öppnade den nya utställningen *Tro, hopp och hälsa* i september 2015. De båda syster-museernas utställningar har utformats för att komplettera varandra. Utställningen i Lund bygger på kroppens funktioner, medan den i Helsingborg är en idéhistorisk vandring genom medicinhistorien med fokus på hälsoperspektivet. Driften av de båda museerna sker i nära samarbete med Sydsvenska Medicinhistoriska Sällskapet respektive Helsingborgs Medicinhistoriska Förening. Att tillsammans med dem tillvarata, utveckla och tillgängliggöra ett medicinhistoriskt kulturarv innebär ett nytt spännande och utmanande arbetssätt.

De båda föreningarna fyller en viktig funktion på respektive museum, inte minst när det gäller visningsverksamheten för både vuxna och barn. Medlemmarna är till största delen pensionerade läkare, sjuksköterskor och

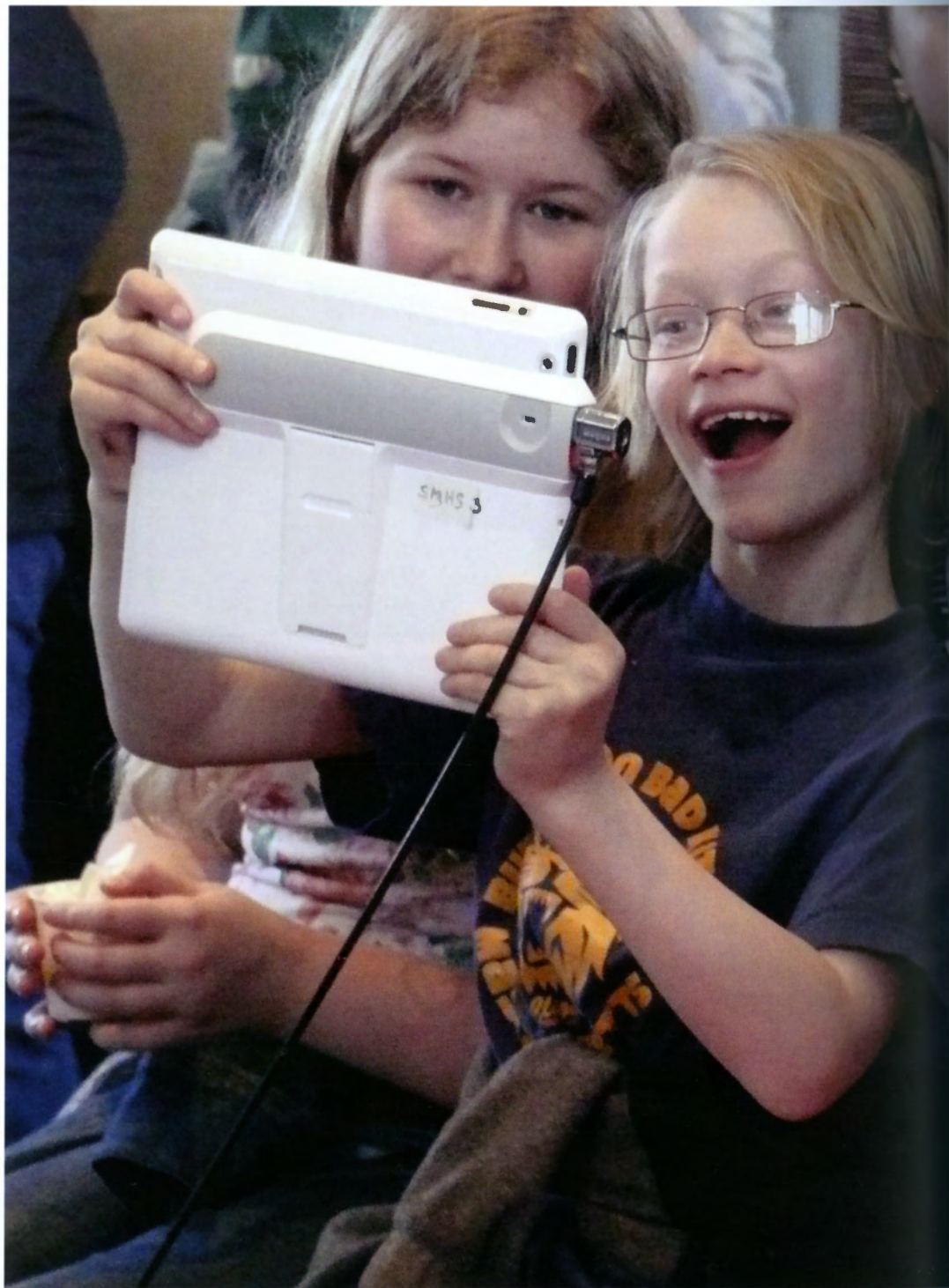
Kerstin Olsson, en av de entusiastiska guiderna på Livets museum, visar utställningen för nyfikna besökare.

annan vårdpersonal och tillsammans utgör de en enorm källa till kunskap. Bland dem finns till exempel en professor i medicinens historia som med sina egna ord "numera är uppgraderad till guide". Deras insatser sträcker sig betydligt längre än till att endast omfatta visningsverksamheten. I skrivande stund arbetar vi i olika grupper tillsammans med dem för att producera och utveckla utställningar, webbsidor, internutbildningar och en besöksapp. Att arbeta med referens- och expertgrupper i dessa sammanhang är en kvalitetssäkring av verksamheterna vid Livets museum och Medicinhistoriska museet i Helsingborg. Genom föreningarnas medlemmar finns en oerhörd kunskapsbas att utgå från och möjlighet att knyta auktoriteter från många olika medicinska områden till respektive projekt. Det handlar också om att tillvarata berättelser och erfarenheter från yrkesliv inom vården, som till exempel utrotningen av smittkoppor i Indien eller utvecklandet av rökavvänjningsläkemedel för att främja den globala folkhälsan. Det kan också vara intressanta kulturhistoriska berättelser som speglar dåtidens samhälle. Hur en kvinnlig avdelningsföreståndare på 1970-talet bröt mot klädkoden iklädd ett par röda manchesterbyxor, eller hur de stärkta vita kragarna på sjuksköterskedräkten gav skavsår på halsen och hur man försökte lindra detta genom att stryka stearin på kragens kant. En utmaning i arbetet är att sammanfatta och koncentrera all denna enorma kunskap – att göra den tillgänglig och anpassa den till museets målgrupper. Mötena blir ofta många och arbetet tidskrävande. Ett stort antal personer involveras i de olika projekten och det är åtskilliga åsikter att ta hänsyn till. Många är också aktiva på andra håll, vilket kan försvåra arbetsprocessen – vi träffas ju inte dagligen på ett kontor eller i ett fikarum. Samtidigt vore det en omöjlighet för oss att inhämta all denna kunskap och dessa förstahandsupplevelser utan dem. Men det handlar inte endast om kunskaper och erfarenheter, utan också om fantastiska möten med likaledes fantastiska människor. Även besökarna – från förskolebarn till pensionärsgrupper – visar stor uppskattning för deras insats.

Föremålen i samlingen behöver dessa berättelser och de, tillsammans med erfarenhet och livskunskap, finns hos dessa ideella krafter. Museernas

ÖVERST: En anatomisk undervisningsmodell i utställningen *Tro, hopp och hälsa* på Medicinhistoriska museet i Helsingborg. I bakgrunden en reproduktion av Rembrandts (1606–1669) målning *Doktor Tulp's anatomilektion*. NEDERST: Braskande löpsedelsrubriker lockar till läsning på Medicinhistoriska museet i Helsingborg.

vänföreningar tar ett stort ansvar för såväl den lokala som den globala medicinhistorien genom att publicera skrifter, ägna sig åt bildinsamling, hålla föredrag och inte minst visningar. De har också stora nätverk och deras gedigna arbete innebär att även sjukhusavdelningar, företag inom medicinteknik och läkemedel och medicinhistoriska föreningar från andra orter kommer för att besöka de två museerna. Guidernas intresse och förankring i arbetsliv och forskning ger dessutom förmedlingen en tyngd och ett perspektiv som inte endast sträcker sig bakåt, utan också in i framtiden mot nya rön och utmaningar.

Vad är det då som får så många människor att engagera sig och ge av sin tid, ibland även på kvällar, nätter och helger, helt utan egen ekonomisk vinning? Många påpekar vikten av att känna sig delaktig i ett socialt sammanhang. Att i mötet med trevliga människor, såväl kollegor som besökare, uppleva att man fortsatt kan bidra med något är viktigt. Det är stimulerande att känna sig behövd och att få förmedla både medicinska kunskaper och livserfarenheter till intresserade och nyfikna besökare. Den glädje och det engagemang man visar får man tillbaka genom besökarnas uppskattning. En av dem berättar att leendet i en patients ögon när personen ifråga fått tillbaka synen, har varit en stor drivkraft i arbetslivet. Samma leende fortsätter att vara en drivkraft i det ideella arbetet och i mötet med besökare. Och vem vet, kanske är den sjuåriga museibesökaren en blivande framtida kollega och nobelpristagare i medicin? Man lär inte heller bara ut, man lär sig också nytt. Kontakten med besökarna för med sig intressanta och inte sällan kluriga frågor, ofta ställda av barn. Det stimulerar hjärnan "och den måste få jobba". Flera personer är övertygade om att engagemanget bidrar till ett friskare liv: "man blir tokig av att sitta och titta in i väggen, det är en variant av fängelse". Flera rapporter, däribland *Frivilliga insatser och hälsa* (2005:47) från Statens Folkhälsoinstitut, pekar också på att personer som engagerar sig frivilligt generellt sett mår bättre. Särskilt tydlig blir skillnaden när det gäller psykisk hälsa. Undersökningar visar att cirka 1,5 miljon människor arbetar ideellt i Sverige. En viktig kraft att ta tillvara och lyfta fram.

De båda systemuseerna Livets museum i Lund och Medicinhistoriska museet i Helsingborg lockar besökare i alla åldrar. Foto: Stig Drake.

Kulturens byggnader, trädgårdar, parker och landskap är en grund för levandegörande av historien. Fastigheterna kräver utveckling och fortlöpande underhåll som innebär ett betydande planerings- och utvecklingsarbete. I arbetet ingår processen att fortsätta utveckla Kulturens Östarp till ett kulturresevat. Arbetet med att utveckla tillgänglighet, säkerhet och ett gott värdska inom hela Kulturen pågår ständigt.

I Kulturens mylla

På Kulturen och Kulturens Östarp finns historiska trädgårdsmiljöer i anslutning till flera av husen och runt om i de gröna miljöerna finns det gott om platser att vila i och njuta av. Som trädgårdsmästare ska vi både driva och utveckla dessa gröna miljöer och verksamheten kring dem. Vårt arbete innebär inte bara att se till att rabatterna är välskötta och grusgångarna hålls fräscha och framkomliga. Träd och buskar skall beskåras på lämplig tidpunkt på året, häckar tuktas och rosor klippas när björkens blad är stora som musöron. Vi ska gödsla och bekämpa växtsjukdomar på ett miljövänligt och hållbart sätt. Växtmaterialet ska vara så historiskt korrekt som möjligt och därför måste vi ta reda på vilka växter som fanns på bestämda platser vid en viss tidpunkt. Det tar tid att leta upp gamla kulturavssorter som kan finnas i odling eller få tag på gamla exemplar av en växt. Att behärska konsten att ympa träd och ta sticklingar för att föröka sällsynta sorter är värdefullt. Odling av kulturavssorter är inte bara ett sätt att bevara ett kulturarv, det är också ett viktigt led i att värna mångfalden. Dessa sorter är dessutom ofta bättre på att överleva under sämre växtbetingelser.

Tillsammans med kollegor med olika kompetenser arbetar vi för att gestalta de gröna miljöerna på bästa sätt. Till exempel besökte vi både Uranäs och Måketorp i Småland i samband med restaureringen av Uranäsboden. Där studerades bland annat den vilda floran, slätterrängar, traditionell hamling av lövträd och annat som är av betydelse för att om möjligt återskapa en känsla i den historiska miljön i friluftsmuseet. Äldre arbetsmetoder och redskap kan vara intressanta för en besökare att få se under sitt besök på Kulturen eller Kulturens Östarp, men de måste vägas mot vilka som är ergonomiska och fungerar som arbetsredskap på 2000-talet.

Våren 2012 påbörjades anläggandet av en skolträdgård på Kulturens område framför prästgården från Västra Vram. Vi önskade en plats i friluftsmuseet där människor i alla åldrar, med olika bakgrund och förutsättningar

Elev från Natur och Miljö på Lärvox hjälper till att ta hand om påskliljor som blommat över i Kulturens skolträdgård. FOTO: Britt-Mari Wikström.

skulle kunna odla. I Sverige infördes skolträdgårdsarbete i undervisningen under 1800-talet. Genom undervisning i odling och trädgårdsarbete skulle man nå inte bara barnen, utan också deras föräldrar. I undervisningen vävdes flera skolämnen som geometri och biologi in. Uppfattningen var att eleverna lättare tog till sig kunskap på praktisk än teoretisk väg. Vid sista undervisningstillfället hände det att barnen fick med sig en bärbuske eller ett träd att plantera i det egna hemmets trädgård. En förhoppning var att trädgårdsodlingen skulle öka och på så sätt hjälpa de många hungrande familjer som fanns runt om i Sverige.

Målsättningen med Kulturens skolträdgård är att bedriva pedagogisk undervisning för elever i olika åldrar i samarbete med deras lärare. Om vi ska lyckas locka hit intresserade lärare och pedagoger och deras elever måste de pedagogiska skolprogram Kulturen erbjuder utformas så att de passar in i läroplanen. I skolträdgården tycker vi att det är viktigt att visa att man kan odla i olika typer av växtbäddar eller i återanvända kärl. Odlingsglädjen ska inte stoppas av bristande odlingsytor eller dyra planteringskärl. Skolträdgården innebär också en möjlighet att berätta om vilka växter som odlades redan på medeltiden, hur olika grödor utvecklats fram till idag och hur de använts genom tiderna. Tack vare staden Lunds rika kulturlager och kompetensen hos Kulturens arkeologer har vi goda förutsättningar att verkligen veta vad tidigare Lundabor en gång odlade just här.

Under 2014 samarbetade vi med klasser från för- och grundskola i projektet *Änglamark – jorden vi ärvde*. Syftet med det pedagogiska skolprogrammet var att visa människans behov av växter för att kunna äta, klä sig och bygga. Behov som funnits i alla tider och över hela världen. Elevgrupperna fick olika historiska epoker att fördjupa sig i utifrån de historiska miljöer som finns i Kulturens friluftsmuseum. Tanken var att knyta ett hus eller en utställning till odlingarna. Vi valde att odla växter som var nyheter för sin tid, till exempel kronärtskocka (1600-tal), Linnétagetes (1700-tal) och jordgubbar (1900-tal).

Vid den första träffen på våren besökte eleverna de valda husen i friluftsmuseet. Vi pratade om människorna som en gång bott där och vad de åt.

ÖVERST: Med benen fulla av spring! Dags att så böror efter att ha sett föreställningen *Jack och bönstjälken*. NEDERST: Här odlas kaffe, ingefära och ringblommor, växter med anknytning till utställningen *Emil i Lönneberga*.

Kaffe
Coffea arabica
Kaffe är en bärna som växer på städsegrüne träd som beskåras på låg höjd för att lättare kunna sköras.

Ingefära
Zingiber officinale
Ingefära är en tropisk ört med ett röttsystem. Den blir 1,5 m hög med gulgröna och purpurfärgade blommor.

Därefter arbetade eleverna praktiskt med sådd av fröer och plantering av växter tidstypiska för det hus man tidigare besökt. När vi träffades igen på hösten hade odlingarna vuxit till sig och barnen fick se vad som skett med allt de planterat på våren. Vi skördade och alla fick provsmaka resultatet.

Vi har i flera år också haft förmånen att arbeta tillsammans med elever som läser Natur och Miljö på Lärvux. Gruppen består av vuxna med olika funktionsvariationer. Våra träffar med dessa elever sträcker sig över odlingssäsongen och eleverna hjälper då till med våra vanliga arbetsuppgifter som självklart anpassas efter gruppens förmåga. Under arbetet lär sig eleverna samtidigt om hållbar utveckling och kretsloppet.

Ekologisk odling, att använda gamla beprövade metoder, hushålla med jordens resurser och följa kretsloppet bidrar till en hållbar utveckling av samhället vilket är en viktig drivkraft för oss. Vi hoppas att det ska vara en naturlig del av elevernas vardag. Ämnena ingår i läroplanen för både för- och grundskolan, vilket är väsentligt för att motivera att eleverna kommer till Kulturens under skoltid. Det är viktigt att vi är lyhörda för elevernas förutsättningar och behov, deras förmåga att följa instruktioner och samarbeta med varandra, deras önskan att handskas med redskap, jord och vatten. Tack vare skolbesöken ser vi trädgården och odlandet med andra ögon. Vi får kunskap om vilka frågeställningar som finns ute i skolorna. Där finns det ofta ett intresse för att odla, men det kan vara svårt att veta hur man ska komma igång.

Besökare som tar en promenad i skolträdgården får se en odling i utveckling. Vi hoppas den kan inspirera och locka till eftertanke. Skolträdgården används också som inspiration vid träffar med bland annat Naturskolan och Gröna skolgårdar, då pedagoger diskuterar hur man med enkla medel kan arbeta med barn och odling på sina respektive arbetsplatser och skolor. Skolträdgården förändras och utvecklas varje år och programverksamheten kopplas till kommande eller befintliga utställningar på Kulturen. Vi utvecklar nya arbetssätt och programidéer som kan intressera även andra målgrupper än de vi redan arbetar med och ser Kulturens skolträdgård som en resurs för ett hållbart och mångkulturellt samhälle.

ÖVERST Skolklassernas egna flaggor vajar ovanför odlingsbäddar i skolträdgården.
NEREST Odlarglädje hos både elev och lärare från Lärvux.

RICKARD ÖHMAN

Med sinne för färg

Som målare på Kulturen ställs man inför många spännande utmaningar. Tolka en scenografs tankar inför ett utställningsarbete. Pappspänna väggar och tak i äldre hus. Marmorera ett trapphus. Tillverka egen limfärg. På Kulturen görs alla tänkbara typer av måleri. Från gammalt till nytt. Alltid med kunskap och känsla.

Måleri har utförts på Kulturen lika länge som museet har funnits. Det är mer än 130 år. I arbetet ingår att sköta underhållet av cirka 60 byggnader och allt måleri i våra fantastiska utställningar. Alla hus har en historia att berätta. Både nya och gamla. De kan lära oss mycket om den tid och det samhälle då de blev till. Inte minst om människorna som bodde där, deras liv och drömmar i den tid de levde. Husen ska användas. De ska andas och leva. Precis som vi människor behöver husen omvårdnad och kärlek för att må bra. Ett bortglömt, åsidosatt hus förtvinar. Det öppnar upp för allehanda problem. Fukt, mögel och svampangrepp är några exempel. Det sägs ibland att ögonen är själens spegel eller fönster. Husets ögon är dess fönster och skicket på dessa kan ofta ge en indikation på hur huset mår. Får inte fönstren den omsorg de behöver är risken stor att resten av huset också glöms bort. Äldre träfönster i ett hus ska bevaras istället för att ersättas av nya i moderna material som plast och aluminium. Du byter ju inte ut en skadad lådfrent i en rokokobyrå mot en ny i plast. Genom att kombinera ny och gammal teknik kan ett äldre fönster få likvärdiga eller bättre värmeisoleringsegenskaper än ett modernt 3-glasfönster. Att renovera ett gammalt fönster som har en överlägsen virkeskvalitet är bättre för miljön, mer ekonomiskt och dessutom ett sätt att bevara ett kulturarv.

På Kulturen görs alla olika tänkbara typer av måleri. Arbetet innefattar såväl underhåll av Kulturens byggnader som allt måleriarbete i utställningarna.

Det är oerhört viktigt att vårt arbete görs på rätt sätt, med korrekta metoder och material om detta kulturarv ska kunna bevaras för kommande generationer. Att använda sig av traditionella tekniker, verktyg, färger och material är en förutsättning och dessutom i sig ett sätt att bevara ett kulturarv. Gedigna kunskaper, känsliga ögon och en varsam hand kännetecknar vårt sätt att arbeta på Kulturen. Att använda traditionella tekniker, verktyg, färger och material är en förutsättning. Som målare förvärrar man under åren också en mängd praktiska kunskaper som kan vara svåra att förmedla i ord. Att jag omedvetet väger penseln i handen innan jag doppar den i färgburken, tar upp den igen och genom skillnaden i vikt vet hur långt färgen räcker. Genom att doppa en pensel i färgen vet jag genast vilken typ av färg det är. Det är saker som sitter i ryggmärgen – handens kunskap och kroppens minne.

I de flestas ögon är en enkel stålspackel kanske ett obetydligt, tråkigt och ganska meningslöst verktyg. Inte alls. Spackeln är det verktyg som används allra mest. Den är oerhört mångsidig. Den skrapar, sicklar, skruvar, hamrar, öppnar färgburkar, hugger, undersöker rötskador och om inget annat står till buds så kan den även dela en frukostfralla och bre smör på den. Vilken pensel kan det? Målaren kan stå i timmar och rengöra sina penslar med såpa och impregnera dem med olja. Sköter man om sina penslar så blir de bara bättre med tiden. En bra pensel kostar en del men i det långa loppet är det en bra affär då de håller mycket länge. I Kulturens målarverkstad finns det penslar som är mer än 10 år gamla och som fortfarande används. Här finns också finpenslar som bara plockas fram vid speciella tillfällen och som ligger nerbäddade i en speciell låda. Granitstöpplare, ekpiskare, björkådringspensel, schablonstöpplare, grävlingfördrivare, svärdsläpare, gaffelpensel. Penseln är ett mycket gammalt verktyg. Grottmålningar och de första kinesiska skrivtecknen är gjorda med penslar. Förr gjorde målaren alltid sina egna av hår från mård, iller, räv, grävling och framförallt svin. Idag görs de finaste penslarna av kinesisk svinborst. Målarens verktyg utvecklas och förbättras hela tiden. Inte minst avseende ergonomi, miljö och anpassning till olika färg-

Färger har en fantastisk förmåga att locka fram känslor och minnen. ÖVERST TILL VÄNSTER: Monter i utställningen *Världen på Kulturen*. ÖVERST TILL HÖGER: Gavelfönster i Måketorp. NEDERST TILL VÄNSTER: Detalj av åksäte från Torna härad daterat 1849. Sätet kan du se i utställningen *Märk väl*. KM 34508.

Det är vanligt att färger tillskrivs olika egenskaper även om det saknas vetenskapliga bevis för detta. Röd-gula färger sägs vara uppiggande medan blå-gröna färger ska verka lugnande.

typer. Den största omdaningen kom på 1950-talet då rollern dök upp och revolutionerade måleriet. Men när det gäller traditionellt måleri är det fortfarande penslar som gäller och då som nu är stålspackeln det viktigaste redskapet.

Det kan vara något av ett detektivarbete att få fram en originalfärg på något som varit ommålat otaliga gånger i en massa olika kulörer. Ibland har nyare färglager i kombination med äldre, målade med en annan typ av färg, gjort att delar av färgen har släppt och äldre lager blivit synliga. Skrapprov, färgtrappor eller färgsnitt där lager efter lager av olika färger friläggs är byggnadsantikvariska metoder som kan användas. Emellanåt får vi ta hjälp av arkivmaterial som historiska dokument och gamla foto-

Grävlingsfördrivare, svärsläpplare, gaffelpensel, stöpplare och ådringskammar. Det finns gott om specialpenslar för olika typer av dekorationsmåleri.

grafier – om sådana finns. En svårighet är dock att dessa fotografier ofta är svartvita.

Valet av färg är viktigt. Naturligtvis när det gäller typ av färg och men inte minst viktigt är val av kulör. Tänk dig en värld utan färg, så tråkigt och innehållslöst. I alla postapokalyptiska skildringar är världen målad med dyster pensel och murriga färger. Grå rök, svart olja, brunbrända jordar. Mina minnen är fyllda av färg, säkert dina också. Det röda blodet från ett skrapat knä under barndomens vilda lekar, gula vajande rapsfält. En lockande blå sommarhimmel, det isiga grå en kall vinterdag eller den gröna explosionen i en bokskog om våren. Färgen på din första cykel, på en favorittröja – listan kan göras lång. Färg fyller oss med känslor och lämnar

ingen oberörd. Vi ställs ofta inför olika val gällande färg. Du ska byta bil, vilken färg ska den ha? Vilka kläder ska jag använda idag? Och vad signalerar det i så fall? Du ska måla om hemma, vilken känsla vill du förmedla? Färgen vi väljer symboliserar på olika sätt vilka vi är, eller vill vara.

"I mörkret är alla katter grå", lyder ett gammalt ordspråk. Vår upplevelse av färg bestäms alltid av ljuset. När du tänder en lampa syns alla färger förutsatt att ljuset du tänder är vitt. Tänder du däremot en röd lampa, då upplevs katten som röd. För att kunna uppfatta alla färger behöver vi vitt ljus som innehåller ett spektrum av alla synliga färger. Dessa färger kan vi se när ljuset bryts i en glasbit eller när vi ser en regnbåge. Det sägs att människan kan uppfatta 10 miljoner färger, däremot kan vi inte identifiera mer än cirka 40 000 färger. Utan att tänka på det så omges vi av färger som berättar något för oss. Vi stannar vid ett rödligt ljus, är vi inte skickliga skidåkare aktar vi oss för den svarta pisten. När jordgubbarna är röda så är de mogna. Att många snabbmatskedjor har gult i sin logotyp är ingen slump. Det signalerar till det område i hjärnan som styr hunger. Många rörelser, företag, organisationer och händelser är också förknippade med en färg. Vita bussarna, Svarta pantrarna, Röda Korset, Greenpeace, The Color Run med flera. Byt ut Facebookloggans blå till rött eller gult istället. Eller Försäkringskassans gröna mot rosa. Hur känns det? I sportens värld kan listan göras oändlig. Nästan alla idrottslag är förknippade med någon färg, till exempel "Di Blåe", Blåvitt eller Red Hawks. Olika färger, från det oskyldigt vita till det fulländat svarta på kampsportarens bälte. Den röda Ferrarin på Formel 1-banan. Även politikens värld präglas av färger och inom populärkulturen är de vanligt förekommande. Alla kan säkert komma på en film, teveserie, namnet på ett band eller en låttitel som innehåller namnet på en färg.

Besöker du Kulturen och ser mig stå och måla någonstans så tveka inte att komma fram och prata färg och måleri. Ställ dina frågor – vår kunskap är till för er. Och sätt igång och måla, förgyll världen och gör den lite färggladare!

Påbörjad ekådring på en dörrkarm i Herrehuset. En ådringsbas med olika pigment som umbra och terra läggs på den gula basfärgen. Olika penslar och stålkammar används för att få fram ådringseffekten.

Möten på museet

Hur hittar vi till Arbetarbostaden? Var ligger närmaste toalett? Är Karl XII:s gunghäst utställd någonstans? Kulturens värdar, en personalgrupp som många besökare kommer i kontakt med, kan svara på frågorna.

Det närmar sig öppningsdags för museet och en av Kulturens värdar låser upp Västra Vrams prästgård och tänder i huset. Att öppna på förmiddagen och låsa och larma när museet har stängt utgör det fasta ramverket för värdarnas arbete. Det är en rutin som upprepas om och om igen. Värdarna svarar för tillsyn och bevakning av utställningar och andra publika utrymmen och de måste alltid vara beredda att agera i händelse av larm- eller nödsituationer. Men i övrigt är arbetet oförutsägbart och fylls till stora delar av möten med besökare. Ofta ringer personalen i entrén och ber någon av värdarna komma och hjälpa en besökare med en fråga, eller med att hitta till något speciellt på museet.

Just den här dagen har två äldre män frågat efter "Rybergska matsalen". Efter ett kort samtal kom en av värdarna fram till att de måste mena en miljö högst upp i utställningen *Tidens rum*. Och mycket riktigt, där hittade besökarna matsalsmöblemang från sin farmors hem som de le-tade efter. Möblerna är från 1880-talet och i nyrenässansstil. De två besökarna berättade att de som barn fick gömma sig under matsalsbordet när deras farmor kom in i rummet, eftersom de egentligen inte fick leka därinne. Det blev en nostalgisk stund för de båda männen. Värderna fick ett tillägg till historien om matsalen som kan berättas för andra besökare och en personlig berättelse kunde fogas till dessa föremål i Kulturens samlingar.

När förmiddagens uppläsningsrunda är klar är det dags att gå till den kombinerade entrén och museibutiken för att stämma av dagen med entrépersonalen. Det ska vara konferens i Auditoriet, är datorn inkopplad och på plats? Behövs det fler bord och stolar? Några andra önskemål från

Oavsett årtid rör sig värdarna runt på Kulturens område, både ute i friluftsmuseet och inne i hus och utställningar. Här är det Eva Sjöstedt som är på språng.

arrangörerna? Är orgelstämmaren insläppt i Bosebo kyrka? Finns det fördjupningstexter kvar i utställningen *Modernismen*? Det är mycket att tänka på och hjälpa till med, stort som smått. Under högsäsong och vid speciella evenemang kan det bli väldigt intensiva dagar.

När värden Ola Främby reflekterar över sitt arbete tänker han att det är hans och de andra värdarnas uppgift att hjälpa folk och berika deras dag, oavsett om de är besökare, arrangörer eller konferensdeltagare. Vårdarna finns tillhands för att svara på frågor, ge en lite extra bakgrundshistoria om ett hus eller ett föremål. De kommer gärna med tips till nyfikna besökare som vill se något intressant. Vårdarna ska kunna lite om allting, får de mer komplicerade frågor kontaktar de en kollega, till exempel en intendent eller en byggnadsantikvarie. Går det inte att få ett svar direkt, förmedlas kontaktuppgifter till någon i personalen som har rätt kompetens och kan svara på frågorna.

Tillsammans med lokalvårdarna är vårdarna ofta de som först upptäcker om något inte står rätt till i en utställning eller någon av friluftsmuseets interiörer. Det kan vara något som gått i sönder eller saknas, som behöver ersättas eller repareras. Tack vare att de är så väl bekanta med miljöerna lägger de snabbt märke till om något inte är som det ska. Vinter som sommar, i sol eller snö, rör sig vårdarna runt på Kulturens stora område, både inne i hus och utställningar och ute i friluftsmuseet.

En sommardag besöktes museet av några pensionärer från England. De visade sig tillhöra en grupp av trettio kantorer som reste runt i Europa med buss. Några av dem gick in på Kulturen för att få vara för sig själva en stund och började samtala med en av vårdarna. Värden berättade om Bosebo kyrka, vår träkyrka från Småland byggd 1652, och kyrkans 1700-talsorgel. Den används fortfarande då och då vid bröllop, dop, gudstjänster och konserter, och de tre kantorerna blev förstås väldigt nyfikna. Värden låste upp till orgelläktaren och lät dem spela på orgeln. När kantorerna återförändrades med resten av resenärerna kunde de skryta om att de, till skillnad från resans övriga deltagare, spelat på Kulturens 1700-talsorgel.

En besökare som Ola Främby minns är en japanska som var väldigt intresserad av runor. De pratade länge och väl om nordisk vikingatid och

Att öppna och tända, låsa och larma och se till att ställa i ordning i samband med konferenser och program hör till värden Ola Främby's arbetsuppgifter. Arbetsdagarna innebär också många kontakter med Kulturens besökare.

hon var väldigt kunnig. Däremot hade hon aldrig sett runor på riktigt, bara på bilder. Ola visade henne förstås våra runstenar, men även olika benfragment med inristade vardagsmeddelanden i runskrift i utställningen *Metropolis – Lund på medeltiden*.

Det händer förstås att värdarna blir avbrutna när de samtalar med besökare. Det kan vara ett anrop, ett samtal på mobilen eller att larmdosan piper. Ibland måste de ge sig iväg, ibland kan det vänta, eller så kan värdkollegan ta hand om ärendet. Detta jonglerande med uppgifter är en del av jobbets utmaningar.

Trots att värdarna dagligen går igenom museets alla miljöer, kan de fortfarande göra nya upptäckter i husen. En värd berättar om ett litet utrymme som han alltid trott var en gammal städskrubb, på övervåningen i Borgarhuset. Men häromdagen undersökte han och en kollega skrubben lite närmare. När de lyfte på locket till den väggfasta bänken därinne insåg de att den var konstruerad som ett dass. De hittade också klotter på insidan av dörren. Namn och årtal, de flesta från 1920-talet. Borgarhusets övervåning var kontor för Kulturens personal från början, så det kan faktiskt vara ett gammalt personaldass som återupptäckts.

Vi lär oss också nya saker om friluftsmuseets hus från besökare som värdarna träffar. I Thomanderska huset i friluftsmuseet, mötte en av värdarna för några år sedan en kvinna som skrev en avhandling om sjuksköterskeutbildningens historia i Lund. Huset var mellan åren 1905 och 1912 bostad för sjuksköterskor som gick sin utbildning i Lund, och doktoranden hade med sig foton från den tiden som hon visade. Vi kände till att byggnaden varit bostad för sjuksköterskestudenter men hade inte sett dessa bilder tidigare. Nu kan vi berätta mer om denna tid i husets historia för vetgiriga besökare.

Mötet med besökare från när och fjärran som kommer till Kulturen inställda på att ha en trevlig dag, är en av fördelarna med arbetet som värd på Kulturen. Dessutom har man förmånen att få arbeta i en fantastisk miljö där det hela tiden finns nya saker att lära, upptäcka och förmedla. Det kommer nya utställningar, nya besökare, nya berättelser ...

ÖVERST: Nya utställningar innebär nya möten med besökare och nya saker att lära, upptäcka och förmedla. NEDERST: Värdarna arbetar mycket med säkerhetsfrågor. Vintertid kan det arbetet också innefatta att varna besökare för svag is på dammen.

Medverkande i årsboken

Yvonne Andersson är avdelningschef för Program och Försäljning.

Kristina Bakran är trädgårdsmästare och pedagog.

Maria Bohlin är informatör.

Angelica Bondesson är pedagog och verksamhetsansvarig på Livets museum.

Anki Dahlin är museichef.

Gertie Ericsson är arkeolog.

Ola Främby är värd.

Gunilla Gardelin är kulturmiljöutvecklare.

Fredrik Gustavsson är timmerman.

Karin Hindfelt är redaktör för denna årsbok och intendent.

Johan Hofvendahl är marknadskommunikatör.

Anders Jansson är intendent och registrator.

Johanna Lisberg Jensen är programutvecklare och arrangör.

Mattias Larsson är pedagog och har tidigare vikarierat på Kulturen.

Annika Mandahl är pedagog.

Christel Meijerhöffer är trädgårdsmästare.

Viveca Ohlsson är fotograf.

Caroline Owman är utställningsproducent och konservator.

Christian Penalva är avdelningschef för Utställningar.

Mikael Persson är utställningstekniker och snickare.

Karin Schönberg är intendent och regional museiutvecklare.

Charlotte Åkerman är avdelningschef för Samlingar.

Rickard Öhman är målare.

Gunilla Gardelin och Karin Hindfelt väntar på att göra entré
som statister i tidsresan sommaren 2015.

Summaries in English

The school garden at Kulturen

Kristina Bakran & Christel Meijerhöffer

In their capacity as gardeners the authors have since 2012 developed a school garden in the open air museum. From the mid-19th century until the 1930s, such gardens were commonly utilized by elementary school teachers to educate children in horticulture. Hopes were that starvation among the poor would be reduced if knowledge of horticulture was increased among them. The school garden at Kulturen is used for programs aimed at pupils of different ages. Various programs are linked to the historical eras of the different environments in the open air museum and also to permanent and temporary exhibitions. In a long term project, adults with special needs are educated about sustainable development. The school garden and the activities linked with it are in constant development.

People and museum objects

Karin Schönberg & Charlotte Åkerman

The collections constitute the foundation of the museum's activities. Museum objects are sources of knowledge of customs, ideologies, social standing and professional practices. Through the collections we learn about regional differences, historical and social processes and the emergence of a multicultural society. Unfortunately, there is often a shortage of information and personal stories connected to the earlier objects in the collections. When acquiring objects today, it is of great importance that more

extensive documentation is obtained. There are however means of gaining new information and stories regarding objects already in the collections. Personal stories from relatives and other relations as well as results from scholars using the museum's objects in their research, can provide valuable new information.

Ever-changing traditions at the museum

Anders Jansson & Johanna Lisberg Jensen

Kulturen must not only collect old buildings and objects, but also preserve intangible heritage such as traditions, oral narratives, celebrations, songs etc. Traditions have always varied due to factors such as the occasion, those involved and their recollections. Traditions can both emerge and change rapidly – also in a museum context. Traditions are ongoing processes, execution and formation change continuously. Research provides new material and inspire new interpretations. From a professional point of view, we have to keep in mind that for the public, the way traditions are celebrated at Kulturen might seem as the correct version, even if regional variations have been numerous.

Upgraded into a guide

Angelica Bondesson & Mattias Larsson

Since 2012 Kulturen manages a collection of objects related to medical history belonging to Region Skåne. The assignment not only includes collection management

but also the operation of two museums; Livets Museum (the Museum of Life) in Lund and Medicinhistoriska Museet (the Medical History Museum) in Helsingborg. This is done in close collaboration with the Medical History Society in each city. These societies play a pivotal role, not only due to the fact that their members act as guides at the museums. The membership largely consists of retired health professionals and their in-depth knowledge is extremely valuable. Together with staff from Kulturen, they are involved in the production and development of exhibitions, websites and educational programs.

"Have you found anything?"

Gertie Ericsson

Kulturen has conducted archaeological activities in Lund since the late 19th century. The archeologists come into contact with many citizens through their work in Lund. People of all ages take an interest in their work and the archaeological findings. Excavations are great opportunities for the archeologists to further educate those interested in the history of medieval Lund, archeology in general and Kulturen. The archeologists also strive to educate landscapers, site managers, excavator operators and other professionals they encounter at sites, about how negligent excavating can disturb medieval remains and accelerate decomposition thereby obliterating any chances of interpreting archeological finds.

Evoking life – telling the story of a storehouse

Gunilla Gardelin & Karin Hindfelt

Ideally the buildings, their interiors and the external environment of the open-air museum have a coherent narrative, preferably including the stories of people who once lived or worked in the houses. The

article tells us of the research done in preparation of the interior display of the Uranäs loft-house. As access to sources and research material connected to the different settings vary, so does the degree of historical exactitude. Important information can be found in written sources such as estate inventories, church records, historical maps and letters. Oral narratives, photographs, interviews with previous residents or people who knew them are also important sources of information.

Today is history tomorrow

Karin Hindfelt & Charlotte Åkerman

Together with Regionmuseet in Kristianstad, Malmö Museer and Lund University, Kulturen is taking part in a project documenting aspects of the current refugee situation. During the first phase, the reception of refugees in the autumn of 2015 was documented. Over the coming years questionnaires will be distributed to both refugees and volunteers and in-depth interviews and photo documentation will be conducted. There is a need to document what happens while refugees wait for residential permits or expulsion orders, and to follow the phases of the integration process. From a museum point of view, it is of great importance not only to document what happens in a pressing situation, but also to study events over time. A long-term perspective is important to be able to reflect on what was documented in the earlier acute phase.

Updated knowledge

Karin Hindfelt & Anders Jansson

The museum's database is a catalogue of objects, documents, photographs and books in the collections. Large volumes of information are accessible through the database. When the museum was new and the collection only consisted of a few

hundred objects, a classification system was constructed. Today standardized subject headings and tags are also used. When digitalization was started a common question was how long it would be before it was completed. The only possible answer is that it never will be. The collections continue to grow, as does our knowledge of them. Digitalization has been of great significance for the museum's in-house work. All digitalized material is accessible to the public through the museum's own database or through search engines on the Internet.

With a sense of colour

Rickard Öhman

At Kulturen painting includes both maintenance work and all types of painting done in various exhibitions. Using traditional techniques, tools and paints is imperative and also a way of preserving cultural heritage. As a painter one acquires practical knowledge that can be difficult to convey in words, for instance knowing instantly what type of paint one has dipped the brush into and how much of an area it will cover. The right kind of paint may be essential but the choice of colour is also important. Different colours evoke different feelings, and people's memories are often linked to colours. Colours fill us with emotion and no one is indifferent to them. Without giving it much thought, we are surrounded by colours that all tell us something. Colours can for example warn, soothe or arouse us.

Impressions and expressions

Yvonne Andersson & Annika Mandahl

The article tells us of two ways the museum educators work with focus on our audience. In workshops with middle school pupils, the children visit an exhibition and then talk about their experiences and what they believe the museum is trying to convey. This gives us interesting and instructive insights

that are very important when designing upcoming exhibitions. During part of the summers the museum stages Time Travels, short theatrical spectacles that in a pleasurable way hopefully gives the audience some understanding of bygone times. It is a balancing act to respectfully reproduce facts and stories about the historical characters portrayed, but still make the experience captivating and entertaining for our visitors.

Traditional timber houses and the art of carpentry

Maria Bohlin & Fredrik Gustavsson

The carpenters are mainly occupied with the restoration of the traditional timber houses in the open-air museum. The work is largely done in public to impart knowledge of the art of carpentry. The timber houses no longer look like they did when they were built hundreds of years ago. Our aim is to preserve as much as possible of the original building, but at the same time tell of changes done over time. To the greatest extent possible, the carpenters use traditional tools and methods to keep a traditional craft alive. The restoration work involves collaboration with other professionals; building conservationists, cultural historians, archaeologists, blacksmiths and external experts. The principles of restoration are of great importance to ensure that everyone involved in the process works towards the same end result.

Meeting the museum hosts

Maria Bohlin & Ola Främby

Many visitors come into contact with our museum hosts. In the course of a working day they walk several miles, covering the open-air museum, exhibitions and other public spaces in the museum. Always prepared to act in case of an alarm or an emergency, it is also their responsibility to make

sure that everything is in order before and after conferences and events held at the museum. The hosts are always ready to answer questions, tell a bit more about things to be seen or done in the museum, and generally lend a helping hand. These impromptu meetings and exchanges are not only of value to our visitors, but are also opportunities for the museum to add to its knowledge of the museum's buildings and collections as we learn of new facts and anecdotes from visitors.

Yardstick and patience

Karin Hindfelt & Mikael Persson

Among the duties of the exhibition technician are installing, maintaining and dismantling exhibitions. The technician needs to be involved early on in the process, to discuss sketches and models with designer and producer to ensure that their ideas are feasible. It is important to correctly estimate expenditure, consumption of materials and time frame. One must also take into account sustainability and environmental aspects. Only two of the buildings at Kulturen in Lund were originally intended to accommodate

exhibitions. This can be a bit challenging when working with exhibitions in the other buildings. It is important to be proactive and find solutions to problems that may arise.

Together we bring the exhibitions to life

Caroline Owman & Christian Penalva

It is the museum's responsibility to actively work with important topics such as democracy, diversity, equality and human rights. By showcasing variegated stories and diverse perspectives, the museum's exhibitions should engage its visitors and make clear that all of us are part of society and history. Many visitors can find traces of their own history in the museum today, but this is not the case for everyone. The untold stories of those lacking representation in the museum, need to be narrated and made visible. Exhibitions constitute venues and thereby contribute to a vibrant and exciting museum. Interaction between visitors, exhibitions and objects causes reactions and that is when an exhibition or a museum object really comes to life and becomes meaningful.

Fotografer i årsboken

Per Bagge s. 34 nederst till vänster

Maria Bohlin s. 109 nederst

Fotograf Cronqvist s. 32

Stig Drake s. 116

Karin Hindfelt s. 10 överst till vänster

Gun Johansson-Elfström s. 64 nederst

Lina Jonn s. 76 överst

Nils Keyland s. 37 nederst

B. A. Lindgren s. 84

Andreas Nilsson s. 64 överst

Otto Ohm s. 81 nederst

Matso Pamucina s. 60, 63

Carin Pålsson s. 102 nederst

Britt-Mari Wikström s. 120

Rickard Öhman s. 132

Viveca Ohlsson – övriga foton.

Bildrättigheter:

S. 37 nederst Nordiska museet. S. 58 överst till höger Österreichische Nationalbibliothek, Wien. S. 60, 63–64 Malmö Museer. S. 116 Fotografen. S. 120 Fotografen.

Övriga bildkällor:

Kulturens arkiv. s. 25 överst och nederst, s. 28 överst och nederst, s. 35 nederst vänster, s. 81 nederst, s. 84, s. 88 nederst.

Övriga bildrättigheter:

Kulturen.

En av Kulturens värdar, Jessica Ljung, vallar skånska tamgäss på Kulturens Östarp.

